

บทที่ 4

ระบบการสื่อสารในหมู่บ้านก่อสร้าง

บริบททางสังคมของหมู่บ้านก่อสร้าง

จากการมองสื่อสารมวลชนในทฤษฎีเชิงระบบที่ว่า สื่อสารมวลชนเป็นระบบหนึ่งท่ามกลางระบบอื่นในสังคม ซึ่งต่างทำหน้าที่อย่างสัมพันธ์กันและส่งผลกระทบหรือพึ่งพาอาศัยกันอยู่ภายใต้สภาพแวดล้อมของสังคมเดียวกันนั้น จะเห็นได้ว่าสื่อมวลชนไม่ได้อยู่โดดเดี่ยว ดังนั้นการจะเข้าใจถึงระบบการสื่อสารในหมู่บ้าน ต้องทราบถึงบริบททางสังคมอันเป็นสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านก่อน ซึ่งพบว่ากำลังเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรม รวมไปถึงการเข้ามาของสื่อมวลชน การกระจายตัวของสื่อมวลชน และการไหลของข่าวในหมู่บ้านอีกด้วย โดยเริ่มวิเคราะห์จากการนำเอาขั้นตอนในการคิดจากทฤษฎีเชิงระบบมารวมเข้ากับข้อเท็จจริงที่ปรากฏในภาคสนามและพฤติกรรมการใช้สื่อที่เป็นอยู่จริงของชาวบ้าน อีกทั้งทำให้สัมภาษณ์เพื่อให้ทราบถึงภาพรวมทั้งหมดของระบบการสื่อสารในหมู่บ้าน

ที่ตั้ง

หมู่บ้านก่อสร้าง หมู่ที่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่กิโลเมตรที่ 9 หน้จากตัวเมืองเชียงใหม่ไปทางถนนเชียงใหม่-สันกำแพง จะมีทางแยกซ้ายมือเข้าไปอีกประมาณ 500 เมตร ตลอดระยะทางดังกล่าวสองข้างทางจะเป็นร้านค้าเป็นส่วนใหญ่ นั่นคือบริเวณและที่ตั้งของหมู่บ้านก่อสร้างทั้งหมด นอกจากนี้เส้นทางดังกล่าวยังเป็นเส้นทางผ่านสู่ตอyses เกิดได้อีกด้วย

จำนวนประชากร

เนื่องจากทางราชการ ได้แก่ ทางอำเภอสันกำแพงไม่ได้มีการสำรวจแยกประชากรออกเป็นแต่ละหมู่บ้าน แต่จากการสอบถามผู้ใหญ่บ้านก่อสร้าง คือ คุณชนะ โตนวล ทราบว่า

หมู่บ้านก่อสร้างประกอบไปด้วยประชากรราวประมาณ 430 ครอบครัว หรือราว 1,600 กว่าคน เป็นคนพื้นเมือง 70 เปอร์เซ็นต์ ส่วนอีก 30 เปอร์เซ็นต์ เป็นคนต่างถิ่นจากจังหวัดอื่น

สภาพก่อสร้างในอดีต

จากการบอกเล่าพบว่า ในอดีตหมู่บ้านก่อสร้างมีถนนดินแดงเข้าสู่หมู่บ้าน หนึ่งสาย (คือ ถนนลาดยางเข้าสู่หมู่บ้านปัจจุบัน) ตลอดสองข้างทางของถนนจะเป็นบ้านไม้ มีใต้ถุนเรียง เป็นระยะ ด้านหลังของบ้านก็จะเป็นท้องนากว้างใหญ่ล้อมรอบหมู่บ้าน ในบริเวณหมู่บ้านจะมีต้นไม้ใหญ่เรียงราย ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก ยามว่างจากการเก็บเกี่ยว นาเสร็จก็จะทำร่ม ซึ่งในสมัยนั้นใช้กระดาษสาเป็นหลัก ไม่มีลวดลายและไม่มีเครื่องจักรช่วย เมื่อทำเสร็จก็จะนำไปขายในเมือง ซึ่งเป็นตัวแทนจำหน่าย ชาวบ้านก่อสร้างโดยมากเป็นคนพื้นเมืองทั้งหมด มีลักษณะสันทสนมกันดี รู้จักกันอย่างทั่วถึงตั้งแต่ตอนต้นถึงตอนท้ายของหมู่บ้าน

การสื่อสารระหว่างกัน ในสมัยนั้น เป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลแบบปากต่อปาก โดยการพูดคุยสนทนา การร่วมกันทำกิจกรรมกลุ่มด้วยกันอย่างสมานสามัคคี ในระยะแรกนี้เองชาวบ้านยังพึ่งตัวเอง ไม่ได้มากนัก เศรษฐกิจของหมู่บ้านยังไม่ค่อยดี ลุงมี ยี่จา บอกว่า "สื่อแรกที่เข้ามาถึงหมู่บ้าน คือ วิทยุแบบใช้ถ่าน 80 ก้อน โดยจะมีลักษณะของการรวมกลุ่มกันฟัง ต่อมาเมื่อหมู่บ้านได้รับการพัฒนามากขึ้น ถนนเริ่มมีการลาดยาง มีไฟฟ้า น้ำประปา เข้าถึง ก็อยู่ในช่วงที่โทรทัศน์ขาวดำเริ่มเข้ามาในหมู่บ้าน โดยครั้งแรกมีเพียง 1 เครื่อง คือ บ้านพ่อเลี้ยงอินสวน ซึ่งก็จะมีการรวมกลุ่มกันเป็นพวกเพื่อมาดูโทรทัศน์" จากคำบอกเล่าของนางศรีพลอย เนตรครุฑ พบว่า

"เมื่อก่อนสมัยขาวดำไปดูที่บ้านพ่อเลี้ยงสวน เย็นมากก็ไปกัน ไปดูที่บ้านโน้น เมื่อก่อนขาวดำไม่มีทีวีไหน มีเฉพาะบ้านพ่อเลี้ยงสวน คนรวย เนี่ยที่ตลาดนี้เท่านี้เดินไปดู เขาก็เปิดให้ดูเป็นแบบโรงหนัง ตั้งแต่ต่างคนต่างมีก็ดูที่บ้านขาวดำ เดียวนี้มันก็เคลื่อนไป ครอบครัวใครครอบครัวมัน ไม่มีมานั่งพูด นั่นเขาเปิดให้ดูอย่างโรงหนัง สมัยนานแล้ว สิบกว่าปี" สำหรับหนังสือพิมพ์นั้น นางจินดา เตชะ บอกว่า ชาวบ้านต้องไปซื้อจากในเมืองโดยมีบทบาทในระยะแรกคือใช้ในการตรวจผลสลากกินแบ่งรัฐบาล

สภาพก่อสร้างในปัจจุบัน

เป็นหมู่บ้านอุตสาหกรรมทำร่มที่มีชื่อเสียง มีถนนลาดยางเข้าสู่หมู่บ้าน สองข้างทางเป็นตึกแถวเรียงติดกันสองข้างทาง โดยเฉพาะช่วงปากทางเข้าหมู่บ้าน ส่วนบริเวณตอนกลางและท้ายของหมู่บ้านยังคงลักษณะบ้านไม้ชั้นเดียวหรือสองชั้นให้เห็น แต่ลักษณะของการทำร่มได้ถูลึบบ้าน เช่น อดีตจะพบน้อยมาก นอกจากนี้ยังพบว่ามีลักษณะของตรอก ซอย แยกไปจากถนนหลักสายตรงของหมู่บ้านมากยิ่งขึ้น ทุ่งนาที่ล้อมรอบหมู่บ้านกำลังถูกขยายและ เปลี่ยนไป เป็นหมู่บ้านจัดสรร

ทางด้านการทำงานเริ่มเป็นสิ่งมอดุสาหกรรมขนาดย่อมมากขึ้น มีการนำเอาเครื่องจักรมาใช้แทนแรงงานคนในการทำส่วนประกอบของร่ม โดยสอนให้หมู่บ้านข้างเคียง ได้แก่ บ้านสันต้นแทน บ้านออน ท่าโคกร่ม หัวร่ม แต่อย่างไรก็ตามต้องมาประกอบเป็นร่มในบ่อสร้างพร้อมกับตกแต่งลวดลาย ฯลฯ และจำหน่าย การแบ่งงานกันทำเช่นนี้ก่อให้เกิดผลดีในการกระจายรายได้ นอกเหนือจากความสะดวกและความรวดเร็วในการทำงาน

สินค้าขึ้นชื่อของบ่อสร้าง อันได้แก่ ร่มนั้น ปัจจุบันได้เริ่มวอดลวดลายลงบนร่มอย่างประณีตบรรจง ซึ่งได้มีการพัฒนาลวดลายเรื่อยมา นอกจากนี้ยังได้เอาผ้าแพรมาใช้ในการทำร่มควบคู่ไปกับกระดาษสามก้าน สินค้าที่ทำรายได้ให้แก่ชาวบ้านยังมีเฟอร์นิเจอร์ไม้แกะสลัก ของที่ระลึก สินค้าหัตถกรรมพื้นเมือง พัดขนาดเล็กใหญ่ ซึ่งทำรายได้งามในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา ส่วนหนึ่งของความเจริญและพัฒนาทางด้านอาชีพของหมู่บ้านมาจากการส่งเสริมโดยภาครัฐบาล และองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว (ททท.) ที่ได้มีการประชาสัมพันธ์ให้เป็นหมู่บ้านสำหรับนักท่องเที่ยวมาเที่ยวชม

สำหรับการกระจายสินค้านั้น บ่อสร้างได้เปลี่ยนจากแหล่งขายที่ต้องส่งไปในเมือง ซึ่งเป็นร้านค้าตัวแทนจำหน่ายมาเป็นการขายปลีกและส่ง ณ ร้านของตนในบริเวณหมู่บ้าน และส่งมาขายในเมืองที่ในท่าซาร์ โดยมีกลุ่มลูกค้านักท่องเที่ยวเป็นสำคัญ รวมไปถึงการส่งสินค้าออกไปขายยังต่างประเทศด้วย ทำให้เศรษฐกิจของคนในหมู่บ้านดีขึ้น มีรายได้เลี้ยงตัวเองซึ่งส่งผลล้นไหลได้แก่หมู่บ้านข้างเคียงได้เข้ามารับจ้างหรือขายฝีมือในการวาดลวดลายหรือประกอบร่มมากขึ้น ดังนั้นจึงทำให้บ่อสร้างกลายเป็นหมู่บ้านรวมไปไม่เพียงเฉพาะหมู่บ้านใกล้เคียงเท่า

นั้น คนในจังหวัดหรือภาคต่าง ๆ ก็หลั่งไหลย้ายถิ่นเข้าไปประกอบอาชีพมากขึ้น ทั้งในลักษณะของนายทุนและลูกจ้าง ผลที่ตามมา คือ อาชีพทางด้านเกษตรกรรมลดน้อยลง ท้องที่นาค่อย ๆ กลายเป็นหมู่บ้านจัดสรร บ้างก็ติดป้ายขายที่นาของตนด้วยเพราะราคาที่ดินในปัจจุบันได้กำไรงาม นอกจากนี้ยังมีการแข่งขันทางการค้ามากขึ้น

ลักษณะนิสัยของคนในหมู่บ้านนี้รักสงบ มีน้ำใจเอื้อเฟื้อและเป็นมิตร ภาษาที่ใช้โดยมากใช้ภาษาเหนือเป็นหลัก การแต่งกายยังคงลักษณะพื้นบ้านอยู่ ส่วนชีวิตความเป็นอยู่นั้นได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือ คนในหมู่บ้านมีอาชีพ มีรายได้มากขึ้น แต่ลักษณะของการพึ่งพาอาศัยกันน้อยลงจากเดิม ชีวิตผูกพันกับการทำงานมากขึ้น ทำให้ความคุ้นเคยระหว่างกันของคนในหมู่บ้านลดลง มีลักษณะต่างคนต่างอยู่มากขึ้น แต่ในกลุ่มของชาวพื้นเมืองดั้งเดิมยังมีลักษณะการพึ่งพาและมีกิจกรรมร่วมกันอยู่ เช่น งานบุญ งานมงคลต่าง ๆ ปัจจุบันเริ่มมีการแข่งขันทางการค้าอย่างเสรี โดยมากในการทำงานมักไม่ค่อยมีวันหยุด กล่าวคือ เริ่มเปิดร้านราว 8.00 น. และจัดร้านทำความสะอาดพร้อมขายได้ในราว 8.30 น. และปิดราว 18.00 น. ส่วนช่วงเย็นตั้งแต่ 19.00 น. เป็นต้นไปก็มักจะไปขายสินค้าต่อในเมือง คือ ที่ไนท์บาซาร์ โดยเข้าที่ขายสินค้า

อาจกล่าวได้ว่าคนในหมู่บ้านโดยมากมีอาชีพและสามารถพึ่งตัวเองได้ จะต่างกันที่ระดับความมากน้อยของรายได้เท่านั้น ซึ่งหากจะแบ่งลักษณะของคนในหมู่บ้านจากลักษณะการทำงานสามารถแบ่งออกได้เป็น

1. ผลิตเองเพื่อขายส่ง โดยมากเป็นคนพื้นเมืองดั้งเดิมของบ่อสร้าง บ้างก็ทำงานตามใต้ถุนเรือน บ้างก็มีลานบ้านใหญ่ ๆ ภายใต้อาคารบ้านสำหรับทำร่มหรือพัดหรือสินค้าอื่น ๆ บางที่ก็ปิดประตูบ้านเพื่อทำงานในบ้านบ้างก็มี
2. ลูกจ้างหรืองานขายฝีมือ เช่น รับวาดลวดลายบนร่ม พัด หรือรับจ้างขายของหน้าร้าน ซึ่งโดยมากจะเป็นคนจากหมู่บ้านอื่นมากกว่า
3. ผู้ค้าขายปลีกและส่งผลิตภัณฑ์ของหมู่บ้าน รวมไปถึงการส่งออกหรือเจ้าของกิจการที่จัดทัวร์มาลงด้วย โดยมากเป็นคนต่างถิ่นและชาวบ่อสร้างเอง
4. รับราชการในเมือง

ในบริเวณหมู่บ้านสามารถแบ่งออกได้เป็นเป็น 3 ส่วนใหญ่ ๆ คือ ช่วงปากทางเข้าหมู่บ้านตั้งแต่ศูนย์ร่วมมา ซึ่งค่อนข้างจะมีคนต่างถิ่นเข้ามาค้าขายอยู่มาก นักท่องเที่ยวต่างประเทศมักเดินเที่ยวในศูนย์ร่วมเป็นส่วนใหญ่ ส่วนตอนกลางของหมู่บ้านจะเป็นตลาดตอนเช้าประจำหมู่บ้าน จัดขายเฉพาะตอนเช้าพอหลัง 8.00 น. ก็จะถูกเก็บกวาดเป็นที่จอดรถทัศนาวจรและขายสินค้าหัตถกรรมแทน ซึ่งนักท่องเที่ยวชาวไทยมักเดินเที่ยวแถวนี้ ในบริเวณนี้จะมีตู้โทรศัพท์สาธารณะทั้งในและต่างประเทศ ตู้ไปรษณีย์ มีลักษณะการก่อสร้างตึกแถวค่อนข้างมาก ส่วนตอนท้ายของหมู่บ้านโดยมากจะเป็นที่ตั้งของโรงเรียนและวัดประจำหมู่บ้าน และเป็นช่วงที่มีชาวบ้านดั้งเดิมอยู่มาก

ภายในหมู่บ้านจะมีลำโพงติดกับเสาไฟฟ้า ห่างกันเป็นระยะ ๆ ตลอดหมู่บ้าน เรียกว่าเสียงตามสาย ใช้ในการบอกข่าวประจำหมู่บ้าน โดยมีที่ทำการ ณ บ้านผู้ใหญ่บ้าน จัดประกาศราว 18.00 น. ของทุกวัน (ถ้ามีข่าวประกาศ) จะประกาศข่าวสลับกับเพลง ความยาวของการประกาศแล้วแต่เรื่องที่จะเสนอ แต่โดยมากเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคนในหมู่บ้านทั้งสิ้น หากมีการข่าวด่วนหรือยามฉุกเฉินก็สามารถประกาศได้ทันที นอกจากนี้เสียงตามสายยังถูกใช้ในช่วงของเทศกาลงานก่อสร้างอีกด้วย

ปัจจุบันจากการสอบถามพบว่าแทบทุกบ้านมีโทรทัศน์และวิทยุ ส่วนร้านวิดีโอมีเพียง 1 ร้านในหมู่บ้าน เช่นเดียวกับร้านซ่อมโทรทัศน์และวิทยุเครื่องใช้ไฟฟ้าต่าง ๆ สำหรับแผงขายหนังสือพิมพ์พบว่าในบริเวณหมู่บ้านมี 3 แผง คือ ร้านเมฆารัตน์ ร้านชวนกิจ และร้านก่อสร้าง เกสซ์ แผงดังกล่าวจะอยู่หน้าร้านซึ่งจะขายของชำ ขายยา ฯลฯ ไปด้วย สำหรับการชมภาพยนตร์ต้องไปชมในเมือง แต่ทว่านาน ๆ ทีถึงจะมีหนังเร่เก็บเงินมาฉาย แต่ไม่ไปหนังขายยาเพราะทางอำเภอห้ามฉายเพราะถือได้ว่าเป็นหนังโฆษณา ปีหนึ่งจะมีฉายราว 2-3 ครั้ง

โครงการที่คาดว่าจะมีขึ้น คือ การสร้างตึกแถวช่วงหน้าปากทางเข้าหมู่บ้าน ก่อนจะเลี้ยวเข้าหมู่บ้านจะจัดให้เป็นไนท์บาร์บ่อสร้าง และขณะนี้กำลังมีการก่อสร้างที่ประชุมของหมู่บ้าน ซึ่งจะจัดประชุมเป็นประจำทุกเดือน ส่วนที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านและศูนย์ประชาสัมพันธ์ของหมู่บ้านกำลังอยู่ในช่วงติดต่อและดำเนินการ ซึ่งคาดว่าจะมีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ มากเพิ่มขึ้น

สื่อมวลชนในหมู่บ้าน

สื่อโทรทัศน์

สามารถรับสัญญาณภาพของสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบก ช่อง 7

สถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 ดอยสุเทพ

สถานีวิทยุและโทรทัศน์สีกองทัพบก ช่อง 5 เชียงใหม่

สถานีโทรทัศน์ อำเภอสามเภา ช่อง 3 และช่อง 9 เชียงใหม่

สื่อวิทยุกระจายเสียง

สามารถรับฟังได้จากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัด เชียงใหม่

สถานีวิทยุกระจายเสียง กองทัพอากาศที่ 3 ส่วนหน้าจังหวัด เชียงใหม่

สถานีวิทยุกระจายเสียง วปท.2 จังหวัด เชียงใหม่

สถานีวิทยุกระจายเสียง รต.หนองฮ่อ จังหวัด เชียงใหม่

สถานีวิทยุกระจายเสียงนิทัศน์สันติราษฎร์

สถานีวิทยุกระจายเสียงทหารอากาศ เชียงใหม่

สถานีวิทยุกระจายเสียงพลังงานทหาร (วพท.) เชียงใหม่

สถานีวิทยุกระจายเสียง อ.ส.ม.ท. จังหวัด เชียงใหม่

สถานีวิทยุกระจายเสียงสามยอด (สสส.) จังหวัด เชียงใหม่

สถานีวิทยุกระจายเสียงสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัย เชียงใหม่

สถานีวิทยุกระจายเสียงมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มก.แม่โจ้ อำเภอสันทราย

สถานีวิทยุกระจายเสียงทหารเรือ (สทร.) เชียงใหม่

สื่อสิ่งพิมพ์ ที่วางขายประจำและพบได้ขณะที่ทำการเก็บข้อมูล

(สำรวจเมื่อเดือนเมษายน ถึงกันยายน 2533)

หนังสือพิมพ์ไทยนิวส์รายวัน (ของท้องถิ่นเชียงใหม่)

หนังสือพิมพ์ข่าวสยามรายวัน (ของท้องถิ่นเชียงใหม่)

หนังสือพิมพ์ เดลินิวส์

หนังสือพิมพ์มติชน

หนังสือพิมพ์ดาวสยาม

หนังสือพิมพ์แนวหน้า

หนังสือพิมพ์ เดลิเมล์

หนังสือพิมพ์สปอร์ตนิวส์

หนังสือพิมพ์สยามรัฐ

หนังสือพิมพ์บ้านเมือง

หนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ

หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ

นอกจากนี้ยังมีมติชนสุดสัปดาห์และสยามรัฐรายสัปดาห์ ส่วน Bangkok Post และ

The Nations มักไม่วางขาย

นิตยสาร ที่วางขายประจำและพบได้ขณะที่ทำการเก็บข้อมูล

(สำรวจเมื่อเดือนเมษายน ถึงกันยายน 2533)

ดารารายวัน	มาตุภูมิ	อาชญากรรม 191	มวยตู้
ขวัญเรือน	แพรว	สาวสยาม	นครชัย
คู่สร้างคู่สม	ดิฉัน	หญิงไทย	รถ
เรื่องจริง	อศท.	กุลสตรี	บางกอก
ชีวิตรัก	เธอกับฉัน	มหัศจรรย์	หลักไท
ระทึก	วัยหวาน	ทานตะวัน	การ์ตูน
หนังสือเพลง	มวย	แหล่งรถ	ฟุตบอล

ระบบการสื่อสารในหมู่บ้าน

หากมองการสื่อสารในหมู่บ้านม่อสร้าง โดยจัดเป็นระบบ * โดยใช้ทฤษฎีเชิงระบบ ที่มองการสื่อสารว่าเป็นระบบหนึ่งที่อยู่ท่ามกลางระบบอื่นในสังคม เช่น ระบบเครือญาติ สถาบันครอบครัว ศาสนา การศึกษา วัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ และสามารถแยกย่อย นั่นคือ ระบบการสื่อสารในหมู่บ้านสามารถแยกย่อยออกเป็น ระบบการสื่อสารระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคล และระบบสื่อมวลชนที่ทำการสื่อสารมวลชนไปยังหมู่บ้านที่แยกย่อยออกได้ เป็นโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น การสื่อสารทั้ง 2 ระบบ ไม่สามารถแยกออกจากกัน แต่กลับมีส่วนสัมพันธ์กันและส่งผลกระทบต่อถึงกันหรือพึ่งพาอาศัยกันอยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อมของสังคมเดียวกัน ซึ่งจะเห็นได้จากกิจกรรม "ในการผลิต ความรู้" อันหมายถึง สาระที่มีความรู้ประกอบ เช่น สารสนเทศ วัฒนธรรม และความบันเทิง ซึ่งในการผลิตความรู้ สถาบันทางสังคมอื่นๆ เช่น สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันทางวิทยาศาสตร์ ต่างมีหน้าที่ทางด้านการผลิตเช่นกัน" (ศิริชัย ศิริกายะ และ กัญญาณา แก้วเทพ, 2531) จากกิจกรรมหลักดังกล่าวนี้เอง จะเห็นได้ว่าปัจจุบันระบบสื่อมวลชนค่อนข้างมีบทบาทอย่างมาก ในการเป็น "พาหะ" หรือ "ตัวกลาง" ถ่ายทอดความรู้จากการใช้สื่อมวลชนของชาวบ้านในการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ซึ่งสื่อมวลชนเริ่มมีบทบาทแทนที่สถาบันศาสนา แม้ว่าส่วนหนึ่งชีวิตแบบชนบทจะผูกพันอยู่กับสถาบันศาสนาเป็นส่วนใหญ่ แต่ไม่ได้หมายความว่า ชาวบ้านทุกคนต้องเข้าวัดฟังธรรมะ ทั้งนี้เพราะชาวบ้านมีทางเลือก เช่น รายการพระเทศน์ทุกวันเวลา 11.00 น. ในรายการวิทยุกระจายเสียงระบบเอเอ็ม. สถานีรต.หนองฮ่อ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งใช้เวลาเพียง 3 นาที ก่อนที่จะเสนอข่าว ซึ่งเป็นรายการหนึ่งที่ชาวบ้านนิยมฟัง ทั้งนี้เพราะพระท่านเทศน์เป็นภาษาพื้นเมือง จากคำบอกเล่าพบว่า ชาวบ้านผู้สูงอายุใน

---

* ระบบ (System) หมายถึง ส่วนต่าง ๆ จำนวนหนึ่งซึ่งสัมพันธ์และขึ้นอยู่กับกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อกระทำบางสิ่งบางอย่างให้สำเร็จผลตามที่ต้องการ สิ่งสำคัญ คือ ตลอดเวลาทุกขณะกลุ่มของสิ่งต่าง ๆ ที่รวมกันอยู่เป็นอัน 1 อันเดียวกัน จะอยู่ใกล้ลักษณะที่มีการเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ต่อกัน และมีปฏิริยากระทบต่อกัน (Interacting and Interdependent) ในระหว่างสิ่งต่าง ๆ อยู่เสมอ (ธงชัย สันติวงษ์ 2530 : 88 อ้างจาก Longenecker and Pringle 1981 : 27)

หมู่บ้านที่ไม่สะดวกในการเดินไปวัด ก็สามารถเปิดฟังวิทยุได้ นอกจากนี้ยังมีรายการธรรมะที่บันทึกเป็นเทปตลับเปิดฟังได้ทุกเมื่อ ส่วนหนุ่มสาวก็มักไม่มีใครจะเข้าวัดกัน ทั้งนี้เพราะส่วนหนึ่งลักษณะชีวิตความเป็นอยู่เริ่มก่อนไปทางสังคมเมืองมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามหากมีงานหรือเทศกาลทำบุญต่าง ๆ ชาวบ้านก็ยังมีมาร่วมมือกันจัดงานบุญอยู่

นอกจากนี้สื่อมวลชนยังเริ่มเข้ามามีบทบาทในการบอกข่าว เพื่อการมาชุมนุม นั่นคือ การที่สื่อมวลชนมีภารกิจในการที่ทำให้เกิดการรวมตัวกันขึ้นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยการบอกข่าวการทำบุญต่าง ๆ ซึ่งเมื่อก่อนได้ใช้วิธีปากต่อปาก แต่ปัจจุบันมีวิทยุกระจายเสียงระบบเอเอ็ม เข้ามารับใช้ชาวบ้านในหมู่บ้านต่างๆ มากขึ้น เช่น ช่วยประกาศข่าวการทำบุญ "ถวายสลาก" ซึ่งเป็นการทำบุญให้ผู้ล่วงลับ หรืองานอื่น เช่น งานศพ งานขึ้นบ้านใหม่ ทั้งนี้เพื่อให้ญาติพี่น้องหรือผู้อยู่ไกล ได้ทราบข่าว ได้อย่างทันทั่วถึง ซึ่งบทบาทดังกล่าวเห็นได้ว่าไม่เฉพาะสถาบันสื่อมวลชนจะรับใช้สถาบันศาสนาเท่านั้น ยังเข้ามาทำหน้าที่ช่วยระบบเครือญาติ มิตรสหาย ในการส่งข่าวจากเดิมด้วยการสื่อสารแบบปากต่อปากที่มีการปฏิสัมพันธ์กัน เป็นการบอกผ่านสื่อวิทยุกระจายเสียงระบบเอเอ็ม. หรือแจกการ์ด หรือลงหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น

ส่วนในสถาบันครอบครัว สถาบันสื่อมวลชนเองก็ได้มีบทบาทอย่างมากในการอบรมสั่งสอน ซึ่งจะเห็นได้จากสื่อวิทยุกระจายเสียงระบบเอเอ็ม. ผู้จัดรายการที่เป็นที่รู้จักกันดีในนาม "หนานโฮ๊ะ" จะทำหน้าที่สอดแทรก คำสอนคติพจน์บ้าน ภาษาพื้นเมืองทุกวันเพื่อการสั่งสอนอีกทั้งสอดแทรกความคิดต่าง ๆ จากข่าวที่ได้อ่านให้ชาวบ้านทราบ หน้าที่ดังกล่าวคือการผลิตทดแทนความรู้ให้แก่ชาวบ้าน เช่นเดียวกับการที่สื่อโทรทัศน์เสนอละครที่แฝงสาระ ซึ่งผู้รับสารชาวบ้านสามารถเรียนรู้ได้เอง ส่วนหนึ่งที่เป็นผลกระทบตามมา คือ การปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของคนในครอบครัวลดลง เช่น เด็ก ๆ มักชอบดูโทรทัศน์ โดยเฉพาะรายการการ์ตูน วัยรุ่นในหมู่บ้านจะติดการดูวิดีโอ ดังนั้นเวลาส่วนหนึ่งในครอบครัวจึงถูกแบ่งไปกับการใช้เวลากับสื่อมวลชน จาก การสอบถามในบางครั้งพ่อ แม่ ก็ไม่สามารถตอบได้เหมือนกันว่า ในการดูโทรทัศน์ของลูก ลูกดูรายการใด เช่นคุณแม่คนหนึ่งบอกว่า ส่วนมากก็จะนอนดูทีวีในห้อง ส่วนลูกสาวจะอยู่ในห้องฟังเพลง ส่วนระบบมิตรสหาย พบว่า สื่อโทรทัศน์และวิทยุได้ถูกใช้เป็นเพื่อนยามว่างและแก้เหงาได้ เช่น นางสาวรินทร์ จันทรศิริ อาชีพค้าขาย บอกว่า "อย่างนี้ทำงานไปด้วยก็เหงาก็ต้องเปิดโทรทัศน์ฟังไปด้วย บางทีมันเหงา ๆ มีความรู้สึก ว่า วันไหนไม่ได้ดูก็เหมือนขาดอะไรไป ต้องเปิดไปด้วย" หรือ นายสมเด็จ อึ้งเสด็จ อาชีพค้าขาย บอกว่า "ทีวีเป็น

มันเที่ยงอย่างหนึ่ง อย่างตอนหัวค่ำกินข้าวอะไรเสร็จก็มานั่งดู ก็คลายเหงาได้" แสดงว่า โทรทัศน์กำลังกลายเป็นสมาชิกคนหนึ่งในบ้าน ที่น่าสังเกต คือ ในการทำงานของสาวโรงงาน นั่งทำร่ม ทำพัด มักเห็นวิทยุเปิดอยู่ด้วยขณะทำงานเสมอ แต่อย่างไรก็ตามสื่อมวลชนไม่ได้เข้าพื้นที่ทั้งหมดเสียทีเดียว เพราะชาวบ้านบางคนก็ยังมีการนำเอาสาระข้อคิดที่ได้มาถ่ายทอดให้ ลูกหลานได้ฟัง ซึ่งจัดได้ว่าเป็นการไหลของข่าวแบบ 2 จังหวะ เช่น ป้ามัน จันเปง อายุ 53 ปี อาชีพค้าขาย ชอบนั่งฟังข่าวดึกเข้าท่าขณะทำงาน บอกว่า "เราฟังข่าวหนานไฮ้ะ แล้วเราก็มารายายให้ลูกเต้าที่ไม่ได้ฟัง เราไม่ไปฟังแล้วเงิบ" และลูกเต้าก็สนใจ "โดยให้เหตุผลว่าลูกต้องทำงาน หากแต่วันไหนเข้าไปธุระป้าบอกว่า "ไม่ได้ตามใคร แล้วก็แล้วไปเสีย ไม่ได้ฟังก็สูญ แล้วไปชะ ถ้าอันใดที่เราสนก็คอยฟังซิ เราไม่ต้องไปไหนแล้ว" ในขณะที่เดียวกัน ครอบครัวของลุงถาวร ขัตติคุณ ที่บ้านมีโทรทัศน์ 4 เครื่อง ให้ใช้คนละเครื่อง ด้วยเหตุที่ความสนใจต่างกัน เลยต่างคนต่างดู แสดงว่าหากระบบเศรษฐกิจดี ทำให้สื่อมวลชนมีโอกาสเพิ่มมากขึ้นและเข้าไปในสถานประกอบการในที่สุด

ที่น่าสังเกต คือ ระบบสื่อมวลชนไม่ได้ถูกใช้ไปเพื่อการศึกษาโดยตรง จากการสอบถามชาวบ้านเองก็ไม่ได้ใช้สื่อมวลชนเพื่อการศึกษาส่วนหนึ่งในการประกอบอาชีพค้าขายของชาวบ้านนั้น ไม่จำเป็นต้องใช้ความรู้ในการประกอบการมากนัก โดยมากจะใช้ความชำนาญมากกว่า หากแต่ระบบสื่อมวลชนช่วยให้เกิดการเรียนรู้มากกว่า ทั้งนี้เนื่องจากความรู้ของชาวบ้านส่วนหนึ่งคือ การเรียนรู้ในการดำรงชีวิตให้อยู่รอด ตามวิถีแบบชาวบ้าน ดังนั้นการที่ชาวบ้านชอบดูข่าวอาชญากรรมหรืออุบัติเหตุต่างๆ นั้น ชาวบ้านได้เรียนรู้เป็นประสบการณ์ดังกล่าวเท่ากับเป็นการเชื่อมโยงประสบการณ์คนอื่นเข้ากับตน โดยดูจากโทรทัศน์หรือฟังวิทยุและหนังสือพิมพ์ เป็นสื่อ ทั้งนี้เพื่อสอนตนไม่ให้ประมาทหรือเกิดข้อผิดพลาดอย่างข่าวที่ได้เสนอ ส่วนสื่อหนังสือพิมพ์จะช่วยส่งเสริมการอ่านการรู้หนังสือของชาวบ้านได้นั้น พบว่า โดยมากชาวบ้านมักไม่นิยมอ่าน เพราะจะมีสื่อวิทยุทำหน้าที่ให้ข่าวแทน เช่น นางทองคำ ดุ่ยทา อาชีพค้าขาย บอกว่า "ข่าวชาวบ้านในเชียงใหม่ บางรายการอย่างคุณงยุท เขาอ่านหนังสือพิมพ์ เราก็ไม่ต้องอ่าน เราก็ฟังจากเขาช่องทหารอากาศช่วง 10-11 โมง" ลุงมี ยะจา เองก็บอกว่า "ข่าวหนานไฮ้ะ เอมามาทั่วประเทศเลย ถ้าหามาได้ สืบมาได้ ก็มาเล่าให้หมด มันสั่งสอนด้วย มีคำเมือง คำบ่เก่าเขามี เราก็ฟังง่าย รวยรัดไม่เสียเวลา"

นั้นแสดงว่า ระบบสื่อสารมวลชนเริ่มเข้ามามีบทบาทและทำหน้าที่ในส่วนของสถาบันศาสนา สถาบันครอบครัว ระบบเครือญาติ และมีตรรกะหลาย อีกทั้งระบบการศึกษา ทั้งนี้สาเหตุหนึ่งเพราะ บ่อสร้างเป็นหมู่บ้านรวม ทำให้สายสัมพันธ์ขาดหาย ชาวบ้านจึงใช้สื่อมวลชนเข้ามาแทน ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ระบบสื่อสารมวลชนไม่ได้ทำงานโดย ภาระหน้าที่ของตนเองเพียงลำพัง ยังเข้ามามีบทบาท และส่งผลกระทบต่อสถาบันและระบบอื่นๆ ในสังคมด้วย ซึ่งสอดคล้องกับความคิดว่า

"สื่อสารมวลชนเป็นอีกสถาบันหนึ่งที่มีบทบาทในการที่จะช่วยเตรียมมนุษย์เราไปสู่สังคม การอ่านหนังสือพิมพ์ การดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุ ดูภาพยนตร์ ล้วนแต่มีส่วนในการปลูกฝังค่านิยม ความคิดทัศนคติต่าง ๆ ให้เราได้ทั้งสิ้น ในยุคสมัยที่สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษาและศาสนา ยังมีบทบาทสำคัญอยู่ในสังคม สื่อสารมวลชนอาจจะมามีบทบาทในกระบวนการสังคมกรรมน้อยกว่าสถาบันดังกล่าวข้างต้นนี้ แต่ในสภาวะที่สถาบันเหล่านี้มีบทบาทน้อยลง หรือมีความสำคัญลดลงไปในสายตาของมนุษย์เรา สื่อสารมวลชนก็จะมีบทบาทในกระบวนการสังคมกรรมมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม" (เสรี วงษ์มณฑา, 2531)

ในการวิเคราะห์เพื่อให้เข้าใจระบบการสื่อสารในหมู่บ้าน ได้ใช้กรอบแนวคิดเชิงระบบตามขั้นตอนในการวิเคราะห์ ดังนี้ (Churchman, 1968)

1. วัตถุประสงค์ของระบบทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้เห็น ไปที่การวัดการปฏิบัติ ตามหน้าที่ของระบบทั้งหมด

จากแนวคิดพันธกิจนิยม ช่วยอธิบายบทบาทและหน้าที่ของสื่อมวลชนที่ชี้ให้เห็นถึง วัตถุประสงค์ของระบบทั้งหมดจากการปฏิบัติภารกิจหน้าที่ ซึ่งเป็นการเห็นพ้องต้องกันในสังคม และกำหนดภารกิจของสื่อมวลชนนั้น ดังนี้

1.1. การเฝ้ามองสิ่งแวดล้อม คือ การรวบรวมและกระจายข้อมูลเกี่ยวกับ เหตุการณ์ทั้งภายในและนอกสังคม โดยสื่อมวลชนทำหน้าที่สอดส่องข้อเท็จจริงในสังคมและ รายงานข่าว เพื่อแจ้งให้ประชาชนทราบ ซึ่งตรงกับบทบาทหน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสาร

1.2. การช่วยเหลือในการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อม หรือประสานสัมพันธ์ส่วนต่างๆ ของสังคมให้รวมตัวกันอยู่ได้ นั่นคือบทบาทหน้าที่ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

1.3. เพื่อถ่ายทอดมรดกทางสังคม คือ การให้ความรู้ การศึกษาหรือสื่อสาร ข้อมูล ข่าวสาร ค่านิยม และกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทางสังคมจากรุ่นอายุหนึ่ง ไปสู่อีกรุ่นหนึ่งหรืออีกสังคมหนึ่ง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือบทบาทหน้าที่ในการศึกษา

1.4. เพื่อให้ความบันเทิง เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดเกิดความสนุกสนาน

สำหรับการวัดการปฏิบัติตามหน้าที่ของระบบ โดยตรงนั้นกระทำได้ยาก หากแต่สามารถอธิบายได้จากการใช้สื่อมวลชนของผู้รับสาร ผู้ซึ่งควรจะเป็นผู้ได้รับประโยชน์มากที่สุดจากภารกิจหน้าที่ของสื่อมวลชน ทั้งนี้เพราะภาระหน้าที่ที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับการใช้สื่อด้วย คนได้เรียนรู้จากสื่อมวลชน สื่อมวลชนพยายามที่จะให้สาระแก่ประชาชน ดังนั้นสื่อมวลชนควรจะหาหรือถูกคาดหวังจะต้องให้สาระแก่ประชาชน ความหมายเหล่านี้ จึงอยู่กับการใช้ คือ ผู้ใช้สื่อมวลชนจะยึดถือทัศนคติของการใช้สื่อมวลชนอย่างไร สื่อมวลชนตอบสนองความต้องการอะไรให้แก่ประชาชนบ้าง ซึ่งเท่ากับเป็นการวัดการปฏิบัติตามหน้าที่ของสื่อมวลชนด้วยว่าสอดคล้องกับผู้รับสาร เช่นไร

เมื่อมองในแง่ทัศนคติของผู้รับสารที่ต้องการได้รับสิ่งที่ตนต้องการจากสื่อมวลชน จึงได้นำเอากรอบซึ่งเป็นผลงานที่ McQuail และคณะ (1972) (อ้างถึงใน ศิริชัย ศิริกายะ และกาญจนา แก้วเทพ, 2531) มาใช้ในการวิเคราะห์ ได้ดังนี้

1. สารสนเทศ

หน้าที่เสนอข่าวสารสนองความต้องการของมนุษย์ที่จะรับรู้ข่าวสารความเป็นไปของสังคมแวดล้อมตัวบุคคลอยู่

1.1 เพื่อทราบถึงเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับตนเอง สภาพปัจจุบันที่อยู่รอบตัวและสภาพปัจจุบันของสังคมและของโลก

สำหรับชาวบ้านเมื่อสร้างนั้น บทบาทที่เห็นได้ชัดของสื่อมวลชน คือ มีหน้าที่รายงานความเคลื่อนไหวของรัฐบาล และสถานการณ์บ้านเมืองให้ชาวบ้านได้ทราบ ซึ่งส่วนมากจะเป็นเหตุการณ์สภาพปัจจุบันที่อยู่รอบตัวและสภาพปัจจุบันของสังคมไทยมากกว่าสังคมต่างประเทศ เช่น ลุงถาวร ขัตติคุณ สนใจข่าว บอกว่า "ขวลิต ขาดิชาย จะลงจะลาว่า ไปถึงไหนแล้ว"

หรือ นางทองคำ ตูย์ทา บอกว่า "เพื่อความรู้อุปการตัวเรา เราจะได้รู้ว่ารัฐบาลเป็นอย่างงี้ กรุงเทพฯเป็นอย่างงี้ เราเดือดร้อนกันที่นั่น ความช่วยเหลือเป็นอย่างงี้ เราจะได้รู้ไว้ บางเรื่องก็ปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่น เขาพูดเราได้ยินมา บางทีคนอื่นไม่รู้เขาเห็นน้อย เราก็พูดให้เขาฟังได้ ให้ความเข้าใจแก่เขาว่ามันเป็นอย่างนั้น"

ลักษณะดังกล่าวนอกจากจะติดตามการทำงานของรัฐบาลแล้ว ยังสามารถนำมาเป็นหัวข้อสนทนาและให้ข่าวกับชาวบ้านคนอื่นอีกทอดหนึ่งด้วย แต่ผู้ที่ทำการถ่ายทอด คือ ชาวบ้านนั่นเอง ที่ได้รับจากสื่อมวลชนโดยตรงและแพร่กระจายข่าวโดยวิธีปากต่อปากอีกทีหนึ่ง ซึ่งไหลของข่าวแบบ 2 ชั้นตอน ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งก็คือ ไม่ว่าชายหรือหญิงก็มีความสนใจในข่าวเกี่ยวกับการทำงานของรัฐบาลได้ ดังนั้นเพศไม่ได้เป็นตัวกำหนดเพียงบ่งบอกความสนใจของคนได้ ในขณะที่เดียวกันการติดตามข่าวดังกล่าวบางทีก็ไม่ได้ก่อให้เกิดประโยชน์ใด ๆ แก่ผู้รับข่าวสารก็ได้ เช่น นางสมลักษณ์ เกาะกลาง บอกว่า "สนใจข่าวรัฐบาล อันนี้ไม่ได้สนใจเพื่อประโยชน์อะไร พูดถึงชีวิตประจำวันก็ไม่ได้ใช้เท่าไรหรอก แต่ก็สนใจ ก็อยากจะทราบอยากจะติดตามเฉย ๆ ก็ไม่ได้เกี่ยวข้องกับอะไร การค้าอะไรก็ไม่ได้มาเกี่ยว" ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้รับสารสื่อมวลชนไม่ได้เล็งเห็นประโยชน์จากสื่อมวลชนในชีวิตประจำวันของคนเสมอไป ในขณะที่เดียวกันการสร้างคามหมายแก่ตนก็จะมีระดับความแตกต่างกัน เช่น นางสาวกาญจนา ใจคำแปง เป็นผู้หญิงซึ่งมีการติดตามกระแสข่าวเป็นประจำ และมีลักษณะกระตือรือร้นในการเสาะแสวงหาข่าวสารพอสมควร จะมีการสร้างคามหมายแก่ตนต่างจากบุคคลอื่นที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า "ดูการทำงานของรัฐบาล ชอบดูว่าถ้ารัฐบาลเป็นอย่างงี้แล้วประเทศจะเป็นอย่างไรไปได้สมัย จะลองเปรียบเทียบว่ารัฐบาลเป็นอย่างนั้นแล้วจะเป็นอย่างไร สมัย พลเอก เปรม เป็นอย่างไร สมัย ชชาติชาย เป็นอย่างไร ประเทศดีขึ้นหรืออย่างไรจะเปรียบเทียบกันดู อยากดูว่าประเทศไทยเราพัฒนาประชาธิปไตยอย่างไรบ้าง" (กาญจนา ใจคำแปง, สัมภาษณ์, 4 เมษายน 2533) นั่นคือ "คนทุกคนต้องแสวงหาสิ่งใหม่เพื่อให้เกิดความหมายใหม่ๆ จากภายนอกตัวเอง (ตัวอย่างเช่น ข้อมูลข่าวสารใหม่) ทำให้คนต้องติดตามข่าวสารอยู่เสมอทั้งนี้เพื่อลดช่องว่างของตัวเองกับโลกภายนอก ทำให้ตนเองเข้าใจโลกภายนอกเพิ่มมากขึ้น" (ศิริชัย ศิริภายะ, 2532) แต่ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับเงื่อนไขประสบการณ์และความสามารถของตน

แสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านมีการติดตามถึงความเคลื่อนไหวการทำงานของรัฐบาลพอสมควร ซึ่งอาจจะแตกต่างกันในแต่ละสาเหตุ ดังนี้

ธีรวัฒน์ ศรีอ่อน พบว่า "ส่วนมากเห็นเรื่องรัฐบาลเพราะเกี่ยวกับการดำรงชีพ ชีวิตความเป็นอยู่ ของจะขึ้นราคาก็อยู่ที่รัฐบาลจะโปรอตรีไม่"

ประเสริฐ อุดมกิจนุกาฬ "ก็ดูเพื่อบางครั้งมีข่าวอะไรฉุกเฉิน เราจะได้รู้ว่าบ้านเมืองเป็นอย่างไร"

สมเดช อึ้งเสด็จ "ก็รู้ทันเหตุการณ์ในประเทศและต่างประเทศ"

ในขณะที่เดียวกันก็มีชาวบ้านอีกหลายคนที่ไม่สามารถบอกได้ถึงสาเหตุการติดตามข่าวหรือบางคนไม่มีใครจะสนใจข่าวรัฐบาลเลยก็มี นั่นคือบางครั้งชาวบ้านก็ไม่ทราบความต้องการและไม่ได้เล็งเห็นความจำเป็น แต่ก็ยังเปิดรับสื่อมวลชน

1.2 สื่อมวลชนมีบทบาทในการสนองความอยากรู้ อยากรู้เห็น และสนองต่อความสนใจ

จากกรณีของ นางสาวชมพร เขื่อนแก้ว ที่ชอบเปิดอ่านหนังสือพิมพ์เป็นประจำในคอลัมภ์กัณฑ์เสียดา เพื่อดูความเคลื่อนไหวของกลุ่มคนในสังคมชั้นสูง จากคำบอกเล่าพบว่า "พี่ชอบท้าวข่าวสังคมกรุงเทพ ชอบนะ ชอบคนรวย แปลกดี ดูเขาว่าคนนั้นมี 10 ล้าน 20 ล้าน ดูคนรวยแล้วสบายใจดีนะ สนใจแค่นั้นละ ดูให้สนุกสนานเพลิดเพลินอารมณ์ ดูเขารวยไง" จากกรณีนี้จะเห็นได้ว่านอกจากสนองความอยากรู้แล้ว ยังได้ผลที่ตามมา คือ ความเพลิดเพลิน ความสบายใจ ดังนั้นความอยากรู้ที่เกิดขึ้นจากข่าวนั้น สารระดังกล่าวที่ได้ไม่จำเป็นต้องให้ความรู้หรือสนองต่อความต้องการเท่านั้น แต่บางครั้งก็ยังสามารถทำให้เกิดความพึงพอใจจากการตามข่าวด้วย เรียกว่า ข่าวสารที่ให้ความพึงพอใจทันทีในเชิงการบริโภค นอกจากนี้ยังมีกรณีของ นางสาวกาญจนา ใจคำแปง ที่ดูข่าวต่างประเทศและติดตามความเคลื่อนไหวของประเทศต่างๆ บอกว่าตอนนั้นก็โซ เวียด ลิทัวเนีย ที่เขาจะประกาศเอกราช ก็ชอบนะ ไม่ได้เจาะจง ข่าวไหนดังก็จะดูถึงจะจบอย่างไร อยากรู้ว่าลิทัวเนียจะได้เป็นเอกราชหรือไม่ อยากรู้

ในขณะที่ความอยากรู้ อาจไม่ได้เกิดจากแรงจูงใจใด ๆ ก็ได้ เช่น นางสาวจินตนา ยานะแก้ว บอกว่า "ข่าวรัฐบาลนี่ก็ดู ข่าวต่างประเทศไม่ชอบ ข่าวอาชญากรรม

รถชนก็ดู ทำไม่ถึงสนใจข่าวมันอย่างไรบอกไม่ถูก" สาเหตุของความอยากรู้ดังกล่าวบางทีอาจมาจากสาระหรือเหตุการณ์ที่เป็นข่าวก็ได้ เช่น นางโสภะ สุตสงวน อยากรู้ว่าใครเป็นผู้ฆ่าในข่าวอาชญากรรมและติดตาม ซึ่งกระแสข่าวอาชญากรรมดังกล่าวโดยมากจะผูกเงื่อนให้ติดตามประกอบกับความน่าสงสัยในเหตุการณ์ด้วย แต่ทั้งนี้ชาวบ้านก็ไม่ได้สร้างความหมายเหมือนกันหมดทุกคน เช่น พ่อตา เจืออ้าย ดูข่าวอาชญากรรมเพียงว่า "ใครตาย ตายที่ไหน อย่างไร เพียงรู้ไว้ในใจเท่านั้น ไม่ได้จดจำ"

แต่อย่างไรก็ตามข่าวอาชญากรรมก็ไม่ใช่จะเป็นสิ่งที่ชาวบ้านอยากรู้เสมอไป เช่นนายสมเดช อึ้งเสด็จ มีการติดตามข่าวเป็นประจำแทบทุกสัปดาห์ กลับให้ความสำคัญกับข่าวอื่นมากกว่า "พอถึงฤดูกาลโยกย้ายตำรวจอย่างนี้ ก็ติดตามดูว่าคนนี้เป็นอย่างไร ตำแหน่งไหนคอยติดตาม มันเป็นเรื่องชาติของมนุษย์ มันอยากรู้ แต่ประเภทมาปล้นกันเนี่ยผมไม่อ่าน" ทั้งที่นายสมเดช ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวงการตำรวจเลย แต่ก็ให้ความสนใจ

แสดงว่าในความเป็นจริงโดยพื้นฐานที่ว่า มนุษย์ทุกคนมีความอยากรู้ (need of cognition) ซึ่งเป็นความต้องการที่จะแสวงหาระเบียบและความเข้าใจสภาวะแวดล้อมตนเอง แต่ความอยากรู้นั้นตัวผู้ใช้สื่อเป็นผู้กำหนดเลือกให้ความสนใจ

1.3 บทบาทสื่อมวลชนในการให้ความรู้หรือการเรียนรู้เป็นการศึกษาด้วยตนเอง คนได้เรียนรู้จากสื่อมวลชน "สื่อมวลชนพยายามที่จะให้สาระแก่ประชาชน สื่อมวลชนควรจะหรือถูกคาดหวังว่าจะต้องให้สาระแก่ประชาชน"(ศิริชัย ศิริกายะ และ กาญจนา แก้วเทพ, 2531) เช่นเดียวกันชาวบ้านที่เปิดรับสื่อมวลชนมักมีความคิดเสมอว่า สิ่งที่เขาได้รับจากสื่อมวลชน คือ การได้รับความรู้ ซึ่งความรู้ดังกล่าวอาจจะถูกนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์หรือไม่เห็นแล้วแต่บุคคล ซึ่งจากการศึกษาพบว่า

- ใช้เพื่อประโยชน์ในการค้าขาย
- รู้ไว้เฉย ๆ เป็นการสะสมความรู้ ระดับความรู้
- การเรียนรู้จากข่าวที่เกิดขึ้น อันได้แก่ อุบัติเหตุ อาชญากรรม ฯลฯ เพื่อสอนตน
- การรู้ล่วงหน้าก่อนจะได้ช่วยเตือนภัย

ในบางครั้งการ เรียนรู้ก็เกิดจากการเลียนแบบได้เช่นกัน เช่น การที่ นายสอง แสงวงศ์ลาภ ถ่ายรูปแบบอย่างลายหัตถกรรมจากโทรทัศน์ ในรายการข่าว ทั้งนี้เพื่อไปบอก ชาวบ้าน ให้มีการตัดแปลงผสมผสาน คิดค้นลายใหม่ ซึ่งแล้วแต่ว่าการ เรียนรู้ของแต่ละคนจะได้รับ โดยตรงจากสื่อมวลชน หรือจากบุคคลที่นำมาถ่ายทอดอีกทอดหนึ่งก็ได้ นั่นคือ แหล่งของการ เรียนรู้มีมากเพิ่มขึ้นจากการ ใช้สื่อมวลชน

นอกจากนี้สื่อมวลชนช่วยให้เกิดการ เรียนรู้แล้ว ยังสะสมเป็นประสบการณ์สำหรับ ตนด้วย เช่น นายศรีนวล ต๊ะแสง บอกว่า "ที่ลุงดูข่าว เพราะว่าเราจะ เรียนรู้ เป็นประสบการณ์ ว่า เขาทำอะไรถึงได้เกิดอุบัติเหตุที่นั่นมาเทียบกับตนว่า ถ้าเราจะไม่ทำอย่างเขา เวลา เราไปที่ไหนจะได้ไม่ประมาท ทั้งนี้เพื่อจะได้เอามาประกอบตัวเราว่า อุบัติเหตุที่เกิดขึ้นเกิดขึ้น ด้วยเหตุใด สาเหตุการประมาทอยู่ที่ใด เราจะได้ระวังได้ จะได้ไม่ประมาทอย่างคนอื่น" เช่น เดียวกันกับ นายคำปัน อุดตมะ "ลุงไม่กลัวว่าใครจะมาล่อลวงลุง ลุงรู้จัก โภของ ผู้ร้ายหมด เพราะเราเรียนรู้" นางสาวศรีทวน บุญคือ บอกว่า "ข่าวมีประโยชน์ว่าเราควรทำอย่างไร การขับรถควรทำอย่างไร ไฟไหม้ ขโมยขึ้น ต้องระวังบ้าง" ซึ่งจากทัศนะของผู้รับสารจะเห็นได้ ว่า บทบาทแห่งของสื่อมวลชน คือ การเตือนภัย อีกด้วย เช่นเดียวกับ ลุงคำปัน อุดตมะ ที่ บอกถึงเหตุผลส่วนตัวที่ตนต้องติดตามพยากรณ์อากาศทางโทรทัศน์ เพราะตนเป็น โรคภูมิแพ้ จะ ได้เตรียมตัวไว้ก่อน เมื่อยามอากาศเปลี่ยนหรือกรณี นางสาวสุกัญญา ช้อนตะวัน บอกว่า "สมมติเรื่องการฆ่าสาวอะไรพวกนี้ มันก็เตือนเราได้เนาะ อย่างข่าวต่าง ๆ ก็มีความสำคัญต่อชีวิตคนเรา แบบว่า เราฟังเขาเหมือนกับเรารู้ก่อนว่าจะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้กันไว้ ละครกก็เช่นกัน มันก็เตือนเราเหมือนกัน ก็สอนเราไปในตัว" จะเห็นได้ว่าบทบาทของสื่อมวลชนนั้นได้ดำเนิน ไปพร้อม ๆ กัน เช่น การสั่งสอน การเชื่อมโยงประสบการณ์ผู้รับสารกับผู้อื่น แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ ว่า ชาวบ้านคนใดจะสร้างความหมายแก่ตนมากน้อยแค่ไหน ดังนั้นบทบาทของสื่อมวลชนที่มีต่อชาวบ้านแต่ละคนจึงแตกต่างกัน ไปขึ้นอยู่กับลักษณะการใช้และการสร้างความหมายแก่ตน

1.4 สื่อมวลชนมีบทบาทในการ เป็นเครื่องมือในการแสวงหาข้อแนะนำในทางปฏิบัติ หรือความคิดเห็นและในการตัดสินใจ

จากบทบาทดังกล่าวจะเห็นได้จากกรณี นางสาวเพียงคำ หวันแสง ทราบข่าว จากวิทยุว่า ปีใหม่นี้จะมีคนมาเที่ยวมาก จึงได้จัดเตรียมสินค้าเพื่อขายมากกว่าปกติ หรือการที่

นางสาววิไลวรรณ สายเกิด สนใจดูราคาทอง ถ้าเกิดราคาทองลดตนอาจจะซื้อก็ได้ หรือกรณี
นางสาวกาญจนา ใจคำแปง เจ้าของร้านหัตถกรรมพื้นเมือง ซึ่งมีการจัดส่งสินค้าออกต่าง
ประเทศด้วย ก็มีการเสาะแสวงหาอัตราเทียบเงินดอลลาร์ต่างประเทศจากหนังสือพิมพ์ เป็นประจำ
อีกด้วย

จะเห็นได้ว่าส่วนหนึ่งบทบาทนี้เป็นการที่ผู้รับสาร ได้คาดหวังหรือ เล็งเห็นประโยชน์
ที่ได้รับจากสื่อแล้ว

แต่อย่างไรก็ตามบทบาทดังกล่าวผู้รับสารอาจไม่ได้ เล็งเห็นประโยชน์จากสื่อเลย
ก็ได้ เช่น บทบาทสื่อมวลชนในการแนะนำหรือบอกข่าวสินค้า ทั้งนี้แล้วแต่ตัวผู้รับสารเองเป็นผู้
กำหนดการใช้สื่อมากกว่า จะเห็นได้จากโฆษณาที่อยู่ในช่วงสั้นในรายการข่าวหรือละคร จะเป็น
ช่วงที่คนกดเปลี่ยนช่องมาก ชาวบ้านจะมีการเลือกดูเลือกรับและปฏิเสธอยู่เสมอ

2. บทบาทสื่อมวลชนในการสร้างความมีเอกลักษณ์ให้แก่บุคคล

สนองความต้องการที่จะมีสิ่งที่อ้างอิงและความต้องการที่จะสร้างค่านิยมของตน
เอง บทบาทดังกล่าวเห็นได้ชัดเฉพาะในเรื่องของการให้ตัวแบบทางพฤติกรรม

ตัวแบบทางพฤติกรรมนี้จะปรากฏทั้งในรายการข่าว ละคร ฯลฯ ตัวอย่างเช่นกรณี
ลุงดวงคำ อุตตะมะ ใช้ข่าวเป็น "เยี่ยงอย่างจะดีไม่ตัวอย่างไรแบบใหม่ข่าว" แสดงว่าตัวแบบมี
ทั้งส่วนดีและไม่ดี ซึ่งส่งผลในการเลือกจดจำทั้งในแง่ลบและบวกในการเป็นแบบอย่าง หากเกิด
เป็นบทบาทในแง่ลบก็จะกลายเป็นบทบาทแฝง โดยไม่ได้ตั้งใจของสื่อมวลชนไป สำหรับละครนั้น
จะเห็นตัวแบบได้ชัดกว่า เพราะละครสะท้อนหรือจำลองชีวิตสังคม เช่น นางสาวบุปผา
วิจิตรกุล ชอบดูละครบัวแก้งน้ำ โดยชี้ให้เห็นตัวแบบทางพฤติกรรมในละครที่ดูว่า "คนเราต้อง
ซื่อสัตย์ อย่าทำผู้มีพระคุณ" ตัวแบบพฤติกรรมดังกล่าวอาจเสนออยู่ในรูปของข้อคิดหรือสาระที่ได้
จากการดูละคร ซึ่งในบางครั้งชาวบ้านก็ดูละครเพื่อความสนุกสนานและไม่ได้สร้างความหมาย
แก่ตนก็ได้

นอกจากนี้ยังพบว่าสื่อมวลชนเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดความรู้สึกทันสมัย เช่น
นายชนะ โตนวล บอกว่า "ทางด้านการศึกษาปรับมาใช้ประโยชน์ได้มากทั้งทางตรงและอ้อม

ส่วนทางธุรกิจได้ทราบหลายอย่างช่วยให้ก้าวหน้า ผลิตภัณฑ์สินค้า เครื่องจักร วัสดุ อุปกรณ์
ในส่วนตัวแล้วช่วยให้เกิดความทันสมัย" ลักษณะของความทันสมัยมักเกิดขึ้นกับผู้นำได้เร็วกว่า
เช่น ผู้ใหญ่บ้านคนนี้ เนื่องจากรู้จักใช้สื่อเพื่อให้เกิดประโยชน์ในหลายๆ ด้าน และพยายามปรับตัว
ให้เข้ากับสังคมเมืองได้ดีกว่า

3. บทบาทที่สื่อมวลชนในการรวมตัวและปฏิสัมพันธ์ทางสังคมสร้างเสริมการติดต่อกับ
สังคม สนองความต้องการที่จะมีเพื่อนและติดต่อกับสังคมภายนอก

3.1 นำไปใช้ในการสนทนาและปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

บทบาทดังกล่าวจะเห็นได้ชัด เพราะในการสนทนาพูดคุยระหว่างชาวบ้านด้วยกัน
นั้น นอกเหนือจากข่าวกระแสใน อันได้แก่ เรื่องราวภายในหมู่บ้าน การดำเนินชีวิตของชาวบ้าน
แล้ว ข่าวที่เสนอโดยสื่อมวลชนยังถูกหยิบยกมาเป็นหัวข้อสนทนา ในขณะที่ผู้วิจัยกำลังศึกษา
ภาคสนามอยู่นั้น หัวข้อที่ใจจันทน์มากก็คือ กรณีข่าวภรรยา นาย สุรพันธ์ ชินวัตร บุกรุกที่ป่า
สงวนแม่ฮ่องสอน และข่าวกรณีเสีการปฏิวัติและพระนิกรที่ต่างถูกกล่าวหาว่าทำลายศาสนา หัวข้อดัง
กล่าวนำไปสู่การถกเถียง วิพากษ์วิจารณ์กัน นอกจากนี้เนื้อหาในละครยังเป็นหัวข้อสนทนาอีก
ด้วย เช่น เรื่องคู่กรรม บัวแล้งน้ำ ขิงก็ราขากก็แรง ดวงตาสวรรค์ และคู่แค้นสายโลหิต หัวข้อ
สนทนา เกี่ยวกับเนื้อหาในละครโดยมากเกิดขึ้นระหว่างกลุ่มแม่บ้านและสาวโรงงานมากกว่า
แต่หัวข้อสนทนาเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เป็นข่าวเกิดขึ้นระหว่างการเดินเล่นตอนเช้าของผู้ออกกำลัง
กายและตามแผงขายหนังสือพิมพ์

3.2 สร้างสายสัมพันธ์กับครอบครัวเพื่อนและสังคม

บทบาทดังกล่าวของสื่อมวลชนก่อให้เกิดทั้งผลดีและผลเสีย กล่าวคือ
นางทองคำ ตัญญา บอกว่า "บางทีคนอื่นไม่รู้ เขาเห็นด้วย เราก็พูดให้เขาฟังได้ ให้ความ
เข้าใจเขาว่า มันเป็นอย่างนั้น บางทีดูข่าวเสียวก็มานั่งวิพากษ์วิจารณ์
หรือถกเถียงกับแฟน"
นางสาวพวงผกา สุริยป้อ บอกว่า ถ้าไปโรงเรียนได้พูดคุยกับเพื่อน เพื่อนว่าเขาดูมาแล้ว เรา
สามารถสนทนากันได้ ถ้าคนที่ไม่รู้เราก็สามารถชี้แจงให้เขารู้ได้"
นางสาวเพียงคำ หวันแสง บอกว่า "ดูข่าวลักพาเด็ก เราจะได้บอกพ่อแม่ให้ดูแลเด็ก ๆ ลูก ๆ
เวลาไปโรงเรียนจะได้คอยรับส่ง"

นายมี ยี่จา และ ป้าปิ่น จันแปง หลังจากฟังข่าวทางวิทยุแล้วก็จะมาเล่าให้ลูกหลานฟัง หรือ ลูกจันดา ใจศรี ที่ชอบดูข่าวก็ฟังแล้วจะได้มาคุยกับหลานของตนได้ การนำข่าวไปเป็นหัวข้อในการสนทนาระหว่างกันในครอบครัวนี้ สอดคล้องกับการศึกษาของ Lull (1982) ที่ว่า สื่อจะช่วยจัดเตรียมเรื่องราวที่จะใช้พูดคุยหรือหาเหตุผลหลักฐานเหมือนกับว่าภายในเนื้อหาของสื่อเป็นจุดรวมของบรรดาความคิดทั้งหลาย

แม้ว่าสายสัมพันธ์ดังกล่าวถูกเชื่อมโยงโดยสื่อตั้งแต่การเปิดรับ เช่น การนั่งดูโทรทัศน์ด้วยกัน หรือสาระที่ได้จากข่าวก็สามารถนำไปเป็นหัวข้อสนทนาระหว่างกันได้อีกด้วย แต่ทั้งนี้ส่วนหนึ่งของเวลาที่เสียไปแทนการปฏิสัมพันธ์ในครอบครัว คือ เวลาในการใช้สื่อมวลชน เช่นกัน นั่นคือ บทบาทแฝงด้านลบ ขณะเดียวกันก็มีบทบาทแฝงคือสื่อมวลชนทำหน้าที่ให้การอบรมสั่งสอนโดยตรง นอกเหนือจากสถาบันครอบครัวที่ต้องทำหน้าที่นี้

3.3 ใช้แทนเพื่อนหรือแก้เหงาหรือ ได้มีอะไรทำเพื่อใช้เวลาให้หมดไป

จากบทบาทดังกล่าวจะเห็นได้จากกรณีต่าง ๆ ดังนี้

นางสาวรินทร์ จันทรศิริ	บอกว่า "อย่างนั่งทำงานไปด้วยก็เหงาก็ต้องเปิดฟังไปด้วย บางทีมันเหงา ๆ มีความรู้สึกว้า วันไหนไม่ได้ดูก็เหมือนขาดอะไรไป ต้องเปิดโทรทัศน์ไปด้วย"
นางดวงเดือน รินทร์สินจ้อย	บอกว่า "บางทีก็ทำอะไรไปด้วย บางทีก็ไม่รู้เรื่องดู ๆ ไปอย่างงั้น ไม่ได้ฟังบางทีก็ทำงานไปด้วย"
นายสมเดช อึ้งเสด็จ	บอกว่า "โทรทัศน์เป็นมันเทิงอย่างหนึ่ง อย่างตอนหัวค่ำกินข้าวอะไรเสร็จก็มานั่งดู ก็คลายเหงาไปได้"

จากกรณีดังกล่าว บางครั้งคนก็ไม่ได้ใช้สื่อโดยมุ่งหวังประโยชน์ใดๆ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการเลือกใช้สื่อนี้กลายเป็นปกติประจำวัน กลายเป็นส่วนหนึ่งที่ต้องกระทำไป นั่นคือ คนเกิดการติดสื่อ เป็นสิ่งที่ต้องทำเป็นประจำที่จะต้องใช้ทุกวันนั่นเอง ซึ่งผู้รับสารเล็งเห็นประโยชน์จากการใช้สื่ออยู่แล้ว เมื่อเกิดการใช้มาก ๆ เข้า ก็กลายเป็นความเคยชินไป

4. บทบาทสื่อมวลชนในการให้ความบันเทิง

การผ่อนคลายและให้ความสนุกสนานเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ผู้รับสารต้องการ ได้ควบคู่ไป กับสาระ ซึ่งความสนุกสนานของคนที่ได้รับจะแตกต่างกันไป ซึ่งความสนุกสนานที่ได้รับอาจอยู่ใน รูปของกีฬาต่าง ๆ หรือละคร แต่โดยมากพบว่าผู้หญิงมักชอบดูละครมากกว่าผู้ชาย ขณะเดียวกัน ผู้ชายจะดูกีฬาเพื่อการผ่อนคลายและบันเทิงมากกว่าการดูละคร ซึ่งสาเหตุหนึ่งที่ชอบดู โดยเฉพาะ อย่างยิ่งช่วงของการถ่ายทอดบอลโลก จากการบอกเล่าพบว่า มีการลงเงินพนันได้เสียกันด้วย ซึ่งจุดนี้จะชี้ให้เห็นถึงบทบาทแฝงที่ไม่ได้ตั้งใจของสื่อมวลชนที่ถือได้ว่าเป็นบทบาทแฝงด้านลบของ สื่อมวลชน

ในเรื่องของความสนุกสนานนั้นไม่สามารถจำกัดรูปแบบได้ เช่น ราตรี อุปนงค์ บอกว่า "ส่วนมากพีก์ไหลไปเรื่อย ๆ ถ้าช่องไหนสนุกพีก์จะดูช่องนั้น" บ้าบั้น จันเปง เป็นผู้ หนึ่งที่ใช้สื่อวิทยุในการหาความสนุกสนานจากข่าวระบบเอเอ็ม. ซึ่งจัดโดย ทนทาน โย๊ะะ เช่นเดียวกับ ลุงมี ยะจา ส่วนหนึ่งเพราะจัดเป็นภาษาพื้นเมืองภาคเหนือ เข้าใจง่าย ประกอบกับ ลักษณะข่าวจัดในรูปแบบของการเล่าให้ฟังเป็นกันเอง จึงได้รับความนิยมในหมู่ชาวบ้าน

2. สภาพแวดล้อมของระบบการสื่อสารหรือที่เรามองว่าเป็นอุปสรรคในการดำเนินงานของระบบ

จากการที่ได้กล่าวถึงระบบสื่อมวลชนในการสื่อสารมวลชนตามภาระหน้าที่ไปแล้วนั้น ก่อนจะถึงสภาพแวดล้อมของตัวระบบ จึงต้องทำความเข้าใจกับสถาบันสื่อมวลชน ซึ่งเป็นตัวจักร สำคัญของระบบก่อนว่ามีลักษณะใด ดังนี้ (ศิริชัย ศิริกายะ และ กาญจนา แก้วเทพ, 2531)

1. เป็นสถาบันที่เกี่ยวกับการผลิตและการเผยแพร่ความรู้ (หมายถึง สารสนเทศ ความคิดและวัฒนธรรม) ซึ่งจะมีกิจกรรมหลักในการผลิต การผลิตทดแทน และการกระจาย [นั่นคือการผลิตข่าวกระจายสู่หมู่บ้านได้รับทราบนั่นเอง]
2. สถาบันสื่อมวลชนเป็นสถาบันที่ทำหน้าที่เป็นช่องทางที่ก่อให้เกิดความเกี่ยวพัน ระหว่าง บุคคลหนึ่ง ไปยังอีกบุคคลหนึ่ง [เช่น การที่ชาวบ้านได้รู้จักคณะทำงานของรัฐบาล เช่น รัฐมนตรี ต่าง ๆ หรือการรู้จักดาราดัง ๆ และติดตามผลงานของดาราที่ตนชอบ]

3. การดำเนินงานของสื่อมวลชน อยู่ภายใต้อาณัติของสาธารณชนโดยตลอด ดังนั้นลักษณะของสถาบันสื่อมวลชนจึงเป็นสถาบันเปิด ซึ่งเปิดโอกาสให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร นั่นคือสถาบันสื่อมวลชนมีลักษณะ เป็นสาธารณะ [ดังนั้นชาวบ้านจึงสามารถปฏิเสธหรือเลือกรับสารจากสื่อมวลชนได้]

4. การเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมในสถาบันของสื่อมวลชน ในฐานะสมาชิกของกลุ่มผู้รับสารของสื่อมวลชนจะต้องมีลักษณะที่ไม่เป็นการบังคับ หรือเป็นข้อผูกมัดทางสังคม นั่นคือแล้วแต่โอกาสและเวลาที่ชาวบ้านจะเปิดรับสารจากสื่อมวลชน ทั้งนี้เพราะการผลิตและการรับความรู้ของสื่อมวลชนมีลักษณะที่เป็นไปโดยความสมัครใจ มีลักษณะที่ต่อเนื่องไม่เฉพาะเจาะจง เป็นที่เปิดเผยมีค่าใช้จ่ายต่ำ และต้องการความสามารถเพียงเล็กน้อย ด้วยลักษณะดังกล่าวนี้เอง ที่ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างตัวผู้ส่งสารกับผู้รับสารมีความเท่าเทียมกัน โดยที่ตัวผู้รับสารมีสิทธิ์จะ เลือกหรือปฏิเสธการรับสารได้

5. สถาบันสื่อมวลชน ยังต้องพึ่งพาสถาบันทางตลาดอุตสาหกรรมในด้านเทคโนโลยี และต้องพึ่งพาสถาบันการตลาดในด้านการเงิน [นั่นคือ การที่จะต้องพึ่งพาในด้านการผลิตเครื่องมืออุปกรณ์ และเครื่องรับ อีกทั้งจำหน่ายจ่ายแจกไปยังชาวบ้าน]

6. สถาบันสื่อมวลชนจำเป็นต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับรัฐ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่ต้องพาตัวเอง เข้าไปพัวพันกับอำนาจของรัฐ โดยผ่านทางกลไกของกฎหมาย หรือการยอมรับความชอบธรรมที่รัฐมีอยู่ [นั่นคือ สื่อมวลชนเป็นช่องทางรายงานผลงานการทำงานของรัฐบาลให้ชาวบ้านได้ทราบ และพยายามสร้างความเข้าใจในระบบการปกครองให้เข้าใจ]

สภาพแวดล้อมของตัวระบบการสื่อสาร หมายถึง อะไรที่อยู่นอกระบบการสื่อสาร นั่นคืออยู่นอกระบบการควบคุมของระบบ และมีส่วนเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของระบบการสื่อสาร แต่ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการกระทำของระบบ หากแต่มีผลกระทบต่อสารสื่อสารทั้ง โดยทางตรงหรือทางอ้อม หมายถึงว่า ระบบการสื่อสารทำงานสัมพันธ์กับส่วนอื่น ๆ ของสังคม ระบบเศรษฐกิจ การศึกษา เทคโนโลยี วัฒนธรรม ฯลฯ ที่จัดได้ว่าเป็นสภาพแวดล้อมของตัวระบบที่อยู่นอกระบบการควบคุม

ในการเห็นไปที่อุปสรรคในการดำเนินงานของตัวระบบ พบว่า สถาบันการศึกษาและระบบเศรษฐกิจ อีกทั้งเทคโนโลยีเป็นสภาพแวดล้อมที่ถือได้ว่าเป็นทั้งปัจจัยเสริมและอุปสรรคของระบบ กล่าวคือ

สถาบันการศึกษา สถาบันการศึกษามีส่วนในการส่งเสริมความรู้ให้แก่ชาวบ้านให้อ่านออกเขียนได้ ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้มีผลต่อการบริโภคข่าวสารจากสื่อสิ่งพิมพ์ของชาวบ้าน การที่ชาวบ้านส่วนหนึ่งด้อยโอกาสกว่าคนที่ได้รับการศึกษาที่สามารถแสวงหาความรู้จากสื่อมวลชนได้มากกว่า ผลพวงที่ตามมา คือ ช่องว่างระหว่างความรู้ของคนในหมู่บ้าน

ระบบเศรษฐกิจ เนื่องจากหมู่บ้านก่อสร้างเป็นหมู่บ้านที่มีเศรษฐกิจค่อนข้างดี ประกอบกับการเปลี่ยนไปสู่การผลิตที่เป็นอุตสาหกรรมพื้นบ้านมากขึ้น ทำให้เวลาในการทำงานจึงผูกพันอยู่กับจำนวนการผลิต เพื่อการค้าเป็นหลัก ดังนั้นจึงทำให้รูปแบบการดำเนินชีวิต เปลี่ยนแปลงไป ทำให้เกิดผลกระทบต่อโอกาสและเวลาในการเปิดรับสื่อมวลชน ประกอบกับความสามารถของชาวบ้านในการเลือกใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชนเพื่อให้เกิดความรู้หรือส่งเสริมอาชีพของตนมีไม่มากนัก

อุตสาหกรรมเทคโนโลยี "เทคโนโลยีทางการสื่อสาร เกิดจากการหลั่งไหลเข้ามาในสังคมไทย มิได้เข้ามาในลักษณะที่สนองต่อความต้องการของสังคม" (ศิริชัย ศิริกายะ, 2533) หากแต่ว่าชุมชนเมืองหรือสังคมเมืองหลวงได้นำเข้ามาใช้ อย่างพยายามให้สอดคล้องกับการทำงาน เช่น การนำเอาระบบดาวเทียมสื่อสารมาใช้ หรือการมีเครื่องโทรสารหรือเครื่องมืออุปกรณ์ต่าง ๆ ติดต่อกันข่าวสารระหว่างกัน ซึ่งโดยมากแล้วเป็นการกระจุกตัวอยู่ในเมืองหลวงมากกว่า ทำให้ไม่มีความเสมอภาคทางการสื่อสารมวลชนระหว่างคนในเมืองและชนบท โดยเฉพาะชุมชนเล็ก ๆ ในระดับหมู่บ้าน ชาวบ้านเองก็ยังไม่มีความพร้อมและทักษะในการใช้อีกทั้งความจำเป็นทั้งการดำรงชีวิตหรือประกอบอาชีพ ดังนั้นจึงทำให้เกิดความไม่สมดุลของข่าวสารระหว่างเมืองหลวงกับชนบทอันเป็นอุปสรรคสำคัญของระบบการสื่อสารมวลชน

หากพิจารณาถึงระบบสื่อมวลชนในหมู่บ้านจะเห็นได้ว่า ตัวผู้รับสารสื่อมวลชน ได้แก่ ชาวบ้านนั้นสามารถจัดได้ว่าเป็นสภาพแวดล้อมของตัวระบบ เพราะเนื่องจากว่าชาวบ้านไม่มี

ส่วนในการจัดการในระบบการสื่อสารมวลชน และชาวบ้านได้อยู่ในระบบการควบคุม แต่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของระบบ คือ เป็นเป้าหมายของสารที่ส่งไปถึง และเป็นผู้ที่ควรได้รับประโยชน์มากที่สุดจากการส่งสาร ในขณะที่เดียวกันไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการกระทำของระบบ อันได้แก่ การจัดการ ทั้งในแง่ของการผลิต การจัดการจ่ายแจก ซึ่งจะแตกต่างจากระบบการสื่อสารระหว่างกันของคนในหมู่บ้าน ที่ชาวบ้านต่างได้มีส่วนร่วมในการจัดการและกระจายข่าว แลกเปลี่ยนความคิด สารเรื่องราวระหว่างกันในหมู่บ้าน นั่นคือ ชาวบ้านเป็นผู้กำหนดและจัดการตัวระบบการสื่อสารภายในหมู่บ้านเอง เช่น ได้ร่วมกันจัดเสียงตามสาย ซึ่งจัดได้ว่าเป็นสื่อเฉพาะกลุ่ม เพื่อการกระจายข่าวในหมู่บ้าน การจัดประชุมของหมู่บ้านในทุกเดือน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงระบบการสื่อสารซึ่งแยกย่อยเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลและกลุ่มคนที่ชาวบ้านเป็นส่วนประกอบภายในระบบนี้ด้วย

3. ทรัพยากรของระบบ

ทรัพยากรของระบบ หมายถึง สิ่งที่อยู่ในระบบการสื่อสารและระบบสามารถเปลี่ยนแปลงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรนั้นได้

ทรัพยากรดังกล่าว หมายถึง คนและเทคโนโลยี ในการสื่อสาร ในระบบสื่อมวลชนนั้น นอกจากจะมีเทคโนโลยีทางการสื่อสาร อันได้แก่ เครื่องมืออุปกรณ์ต่างๆ ในการสื่อสารมวลชนแล้ว ยังมีทรัพยากรบุคคล ได้แก่ นักสื่อสารมวลชนทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นนักข่าวหรือผู้ผลิตสารผ่านสื่อโทรทัศน์ วิทยุ หรือ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ต่างๆ ซึ่งต่างทำกิจกรรมในการเป็นแหล่งข่าว การผลิต รวบรวม คัดเลือก และแจกจ่ายไปยังมวลชน ซึ่งจะเห็นได้ว่า ทรัพยากรบุคคลซึ่งเป็นผู้ผลิตโดยมากจะรวมศูนย์อยู่ส่วนกลาง ส่วนเทคโนโลยีจะถูกใช้จากส่วนกลาง เพื่อมายังประชาชนส่วนต่าง ๆ ของประเทศ ดังนั้นข่าวสารจึงมาจากส่วนกลางมากกว่าและภูมิภาคเองเป็นเพียงแต่ศูนย์รับ ไม่ใช่หน่วยการผลิต แต่ปัจจุบันก็ได้เริ่มมีการกระจายทรัพยากรของระบบไปยังภูมิภาคต่างๆ เริ่มจากภาคเหนือที่ทางสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7 จัดให้มีศูนย์สื่อข่าวที่จังหวัดเชียงใหม่ คอยรายงานข่าวจากส่วนภูมิภาค ซึ่งชาวบ้านเมื่อสร้างต่างแสดงความคิดเห็นว่า ดี และให้ความสนใจกับข่าวช่วงนี้มาก เพราะเป็นเรื่องใกล้ตัวมากขึ้น

หากมองในแง่ของระบบการสื่อสารระหว่างบุคคลหรือกลุ่มคนภายในหมู่บ้าน ทรัพยากรของระบบนี้จะหมายถึงคนในหมู่บ้านทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำชุมชน พระ ผู้ใหญ่บ้าน เพราะทั้งหมดนี้ต่างมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการ เป็นแหล่งข่าวส่งข่าวและกระจายข่าว เช่นเดียวกัน หากแต่ถ้าอาจมีบทบาทเล็กน้อยแตกต่างกัน ทั้งนี้แล้วแต่สภาพภาพของแต่ละบุคคลด้วย เช่น ผู้ใหญ่บ้านจะมีบทบาทมากในระบบการสื่อสาร แล้วเป็น gatekeeper ประจำหมู่บ้าน ในฐานะ เป็นตัวกลางในการถ่ายทอดสาร และติดต่อประสานงานระหว่างส่วนราชการกับประชาชน หากราชการมีข่าวใด ๆ ก็จะต้องแจ้งผ่านมายังผู้นำท้องถิ่นทราบ ดังนั้นผู้ใหญบ้านจึงถือได้ว่าเป็นตัวจักรสำคัญในการบริหารระบบการสื่อสารในหมู่บ้าน

สำหรับเทคโนโลยีที่นำมาใช้ในการสื่อสารภายในหมู่บ้าน ได้แก่ "ระบบเสียงตามสาย" แทนการใช้โทรโข่งนั้น พบว่าในระยะแรกมีปัญหาอยู่มาก เนื่องจากไม่มีความเหมาะสมในการใช้ และไม่ทรัพยากรบุคคล ผู้มีความรู้ความเข้าใจในการใช้ตัวเทคโนโลยีนี้เหมาะสม จากคำบอกเล่าของชาวบ้าน พบว่า ในระยะแรกมีการประกาศบ่อยมาก และน้ำเสียงลากๆ ประกาศซ้ำซากไม่เป็นเวลา จนชาวบ้านเกิดความรำคาญ บางคนวิจารณ์ว่าการพูดยังไม่ดี เสียงจะไต่กันหมดเป็นคนแก่ ส่วนมากเป็นผู้ใหญ่บ้านคนแก่กับเจ้าอาวาสวัด พระท่านจะประกาศข่าวของทางวัด จนกระทั่งปัจจุบันดูเหมือนชาวบ้านจะพอใจมากขึ้นกับการที่ผู้ใหญบ้านคนใหม่ นายชนะ โดนาล ที่ได้จัดคณะกรรมการประจำหมู่บ้านและ เรียกประชุมให้มีการประกาศเสียงตามสายอย่างเป็นเวลา ได้แก่ ช่วง 18.00-19.00 น. โดยมีผู้ใหญบ้านเป็นผู้กำหนดเนื้อหาในการประกาศ ซึ่งจะอธิบายในรายละเอียดในหัวข้อต่อไป แต่ทั้งนี้ยังเกิดปัญหาสำคัญที่ว่า ไม่มีผู้รับผิดชอบประกาศอย่างจริงจัง นั่นคือขาดทรัพยากรบุคคลซึ่งเป็นผู้ช่วยประกาศ ผู้ใหญบ้านเองมีการะหน้าที่มากจึงไม่สามารถทำหน้าที่นี้ได้ จึงให้ นายสุวิทย์ ดาวเลิศ ผู้อยู่ในตำบลแม่ฮ้อยเงิน อำเภอ ดอยสะเก็ด มาทำหน้าที่ช่วยประกาศ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะขาดทีมงานผู้มีความรู้ความเข้าใจในการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีที่ใช้ในหมู่บ้านนั่นเอง นั่นคือขาดทรัพยากรบุคคลมาช่วยในการจัดการ จะเห็นได้จาก นายสุวิทย์ ดาวเลิศ ผู้ประกาศข่าวประจำหมู่บ้าน ที่ได้เริ่มฝึกฝนด้วยตนเอง จากการเป็นประชาสัมพันธ์ของกลุ่มหนุ่มสาวของวัด ในดอยสะเก็ดก่อน ตอนหลังก็เริ่มคลุกคลีกับเครื่องเสียงและเริ่มหัดพูด หัดเขียนสคริปด้วยตนเอง ดังนั้นหากมองในแง่ของความพร้อมจะเห็นได้ว่าตัวเทคโนโลยีเข้ามาก่อนความพร้อมของคน และ ไม่ได้มีการจัดการเตรียมทรัพยากรบุคคลในการใช้เทคโนโลยีในระดับหมู่บ้านนั้นเลย

4. ส่วนประกอบของระบบการสื่อสารในหมู่บ้าน รวมทั้งตัวกิจกรรมต่างๆ ของส่วนประกอบนี้ เป้าหมายและการวัดปฏิบัติหน้าที่

ส่วนประกอบของระบบการสื่อสารในหมู่บ้าน	กิจกรรม	เป้าหมาย	การวัดปฏิบัติหน้าที่
ระบบสื่อมวลชน	กระบวนการสื่อสารมวลชน ส่งข่าวผ่านสื่อไปยังมวลชน โดยหลักการผลิตความรู้ (Product) การผลิต ความรู้ทดแทน (Reproduct) การคัดเลือกและจ่ายแจก (Distribution)	ผู้รับสารสื่อมวลชน	- การใช้สื่อมวลชน ของผู้รับสาร - ปฏิกริยาอันกลับ ของผู้รับสาร
ระบบการสื่อสารโดยสื่อบุคคล	ส่งข่าวหรือพูดคุยกุยแลกเปลี่ยน ความคิดเห็น ข่าวสาร ระหว่างการปฏิสังสรรค์กัน	สาระถึงคู่สื่อสาร หรือมีการแลกเปลี่ยน ตอบโต้ระหว่างกัน	ความเข้าใจในสาระ ที่ทำการสื่อสาร
การสื่อสารเฉพาะกลุ่ม โดยใช้เสียงตามสาย	ส่งข่าวเฉพาะกลุ่มคนในหมู่บ้าน	- กระตุ้นให้เกิด การมีส่วนร่วมใน - ให้ความรู้หรือ เตือนภัยแก่คน ในหมู่บ้าน	- ชาวบ้านเข้าร่วม ประชุม - ความร่วมมือใน กิจกรรมที่ได้ ประกาศ - ความเข้าใจใน สาระที่ได้ส่งไป

5. การบริหารตัวระบบ

ในประเทศไทยกล่าวโดยนิตินัยสื่อมวลชนประเภทวิทยุและโทรทัศน์เป็นของทางราชการทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระทรวงกลาโหม ส่วนสื่อมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์ สิ่งพิมพ์อื่น ๆ รวมทั้งภาพยนตร์เป็นธุรกิจเอกชน แต่ในทางพฤตินัยแล้วสถานีวิทยุและโทรทัศน์หลายแห่งตกอยู่ภายใต้การดำเนินงานแบบธุรกิจของเอกชนอย่างสิ้นเชิง เช่น การให้เอกชนรับช่วงสถานีของราชการและรัฐวิสาหกิจไปดำเนินการ ได้แก่ สถานีโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง 7 และไทยทีวีสีช่อง 3 หรืออยู่ในรูปรัฐวิสาหกิจ ได้แก่ สถานีไทยโทรทัศน์สี ช่อง 9 ขององค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย สรุปคือเจ้าของสื่อมวลชนทั้งหมดจำกัดอยู่เฉพาะคนกลุ่มน้อยในสังคม ไม่ได้มีการกระจายอย่างกว้างขวาง (บุญเลิศ สุคติกล, 2527) หมายความว่า "ส่วนราชการถือครองระบบ โครงสร้างและกรรมสิทธิ์ แต่ในส่วนของจัดการนั้นสื่อมวลชนยังคงทำหน้าที่ในการผลิตความรู้ การผลิตทัศนคติและการแจกจ่ายอยู่ โดยมีกลุ่มผู้ประกอบการ สังคม และประชาชนผู้รับสารเป็นผู้กำหนด" (ศิริชัย ศิริกายะ และ กาญจนา แก้วเทพ, 2531) นั่นคือสื่อมวลชนยังเป็นผู้บริหารจัดการในกิจกรรมของสถาบันสื่อมวลชนอยู่ ซึ่งปัจจุบันพบว่า

5.1 ทางด้านการผลิต เป็นการที่สื่อมวลชนเสนอรูปแบบใหม่สิ่งใหม่ เพื่อเสนอผู้รับสาร หากได้รับการตอบสนองอย่างดีจะมีการผลิตทัศนคติ เช่น การนำเอาละครที่เคยเสนอไปแล้วมาผลิตใหม่ ฉายใหม่ หรือรายการเกมส์โชว์ที่มีการเลียนแบบและแข่งขันกัน ซึ่งแท้ที่จริงแล้วชาวบ้านไม่มีทางเลือกที่จะดูมากกว่า ตราบใดที่สื่อมวลชนพยายามหาแนวทางใหม่ในการเสนอสาระเพื่อการแข่งขัน จึงดูเหมือนว่าผู้ประกอบการเป็นผู้กำหนดสาระ เพื่อนำเสนอมากกว่าผู้รับสาร

5.2 ทางด้านการบริการ ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนดการให้บริการทางการสื่อสารมวลชนมากกว่า เช่น การถ่ายทอดสดผู้ชมสามารถรับชมได้แม้ไม่ได้ไปด้วยตาจริงๆ เช่น บอลโลก หรือการมีงานรับสัญญาณภาพจากต่างประเทศ ทำให้รับชมข่าวได้อย่างสะดวกรวดเร็ว หรือการมีระบบเครื่องควบคุมแบบไร้สาย ที่เพิ่มความสะดวกสบาย

5.3 ทางด้านคุณภาพของเนื้อหาขึ้นอยู่กับผู้ประกอบการในการผลิตมากกว่า เช่น เงินทุนหรือนโยบายของบริษัทผู้ผลิต

5.4 ทางด้านราคา พบว่า กำลังซื้อเป็นปัจจัยกำหนดระบบเศรษฐกิจของสังคม และเป็นตัวกำหนดผลงาน เช่น จากกระตือรือร้นราคา ทำให้ขึ้นหนังสือพิมพ์หรือนิตยสารขึ้นราคา หรือลดปริมาณลง ซึ่งแสดงว่า ด้านการบริหารตัวระบบนั้น ไม่เฉพาะตัวสื่อมวลชนเป็นผู้จัดการ เท่านั้น ต้องคำนึงถึงปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ เป็นปัจจัยร่วมในการกำหนด ทั้งนี้ผู้รับสาร ไม่ได้เป็นผู้ที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารหรือจัดการกับตัวระบบสื่อมวลชนเลย

ส่วนระบบการสื่อสารระหว่างกลุ่มหรือบุคคลภายในหมู่บ้าน ชาวบ้านจะเป็นผู้จัดการระบบการสื่อสารเอง เช่น การใช้วิธีการสื่อสารแบบปากต่อปากและระบบเสียงตามสายเป็นช่องทาง ส่วนแหล่งข่าวของหมู่บ้านก็เป็นไปตามธรรมชาติตามวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในหมู่บ้าน เช่น สถานที่ที่มีการชุมนุมถือได้ว่าเป็นแหล่งข่าวสำคัญ ได้แก่ ตลาด วัด หรืองานชุมนุม งานวัด งานบุญต่างๆ ซึ่งถือได้ว่า ชาวบ้านเป็นผู้จัดการในการบริหารตัวระบบการสื่อสารในหมู่บ้านเอง

ระบบการแจกจ่ายสื่อมวลชนในหมู่บ้านก่อสร้าง

จากกิจกรรมหลักของสถาบันสื่อมวลชน อันได้แก่

1. การผลิต การผลิตความรู้ ความรู้ในที่นี้ หมายถึง สารสนเทศ ความคิดและวัฒนธรรม

2. การผลิต (ความรู้) ทดแทนขึ้นมาใหม่

3. การเผยแพร่ความรู้ (ศิริชัย ศิริกายะ และ กาญจนา แก้วเทพ, 2531)

จะเห็นได้ว่าจากกิจกรรมหลักของสื่อมวลชนในการผลิตนั้น ข่าวสารดังกล่าวจะไม่สามารถถึงผู้รับสารได้ หากขาดขั้นตอนสำคัญ อันได้แก่ การเผยแพร่ ระบบการเผยแพร่หรือการแจกจ่ายสื่อมวลชนไปยังหมู่บ้านก่อสร้างนั้น จะเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ทราบถึงการเข้าถึงของสื่อมวลชนและการใช้สื่อมวลชน อีกทั้งความสมดุลของข่าวที่เกิดขึ้น โดยแยกประเด็นสำคัญในการศึกษาวิเคราะห์ออกเป็น

1. การแจกจ่ายสื่อมวลชนในหมู่บ้าน
  - 1.1 สื่ออิเล็กทรอนิกส์
  - 1.2 สื่อสิ่งพิมพ์

วิเคราะห์ในแง่ของนโยบายและการวางแผนกลยุทธ์ที่ใช้และการจัดการ

จำหน่ายจ่ายแจก

2. การไหลเวียนของข่าวในหมู่บ้าน
  - 2.1 การไหลของข่าวระหว่างหมู่บ้าน
  - 2.2 การไหลของข่าวภายในหมู่บ้าน

การแจกจ่ายสื่อมวลชนในหมู่บ้าน

สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ โทรทัศน์และวิทยุกระเสี้ยน เป็นสื่อที่ครอบคลุมและเป็นกรรมสิทธิ์ ไม่มีการหมุนเวียน ไม่มีการหยาบยี่ระหว่างกัน ถือได้ว่าเป็นการลงทุนที่สูงกว่าสื่ออื่น ๆ ในครั้งแรก ซึ่งปัจจุบันพบว่าชาวบ้านมีสื่อวิทยุและโทรทัศน์ใช้แทบทุกบ้าน ลักษณะการชมโทรทัศน์ต่างก็จะแยกกันไปในแต่ละครอบครัวของตนมากกว่าที่จะมารวมกลุ่มกันระหว่างเพื่อนบ้าน เพื่อนำมาดูโทรทัศน์พร้อม ๆ กัน ส่วนวิทยุก็เช่นเดียวกัน แต่ดูเหมือนจะมีบทบาทน้อยไปกว่าโทรทัศน์ ความแตกต่างที่พบคือ ขนาดของลำโพงวิทยุและการใช้งานในช่วงเวลาที่ต่างกันเท่านั้น

สำหรับแหล่งในการกระจายเครื่องรับโทรทัศน์และวิทยุนี้ ยังคงมีศูนย์กลางอยู่ในตัวเมืองเชียงใหม่ ซึ่งเป็นการรวมตัวของร้านค้าตัวแทนจำหน่ายที่อยู่ในเมือง ชาวบ้านเองก็ยังนิยมและมีความจำเป็นต้องซื้อจากในเมือง หากเกิดการชำรุดเสียหายก็นำไปซ่อมที่ร้านในเมืองหรือร้านซ่อมเครื่องไฟฟ้า และมีเพียงร้านเดียวในหมู่บ้าน ซึ่งจะชี้ให้เห็นถึงสภาพแวดล้อมที่ยังไม่ได้มีการเตรียมพร้อม ในการรองรับการขายตัวของสื่อมวลชน ทั้งด้านแหล่งซื้อหรือซ่อมบำรุง

สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือพิมพ์และนิตยสารต่าง ๆ พบว่า สื่อสิ่งพิมพ์ขึ้นอยู่กับ Agent หมายถึง ตัวแทนจำหน่าย ซึ่งเป็นตัวกลางในการจัดการและแจกจ่ายจำหน่ายระหว่างโรงพิมพ์หรือสำนักพิมพ์ต่าง ๆ กับคนในเมืองเชียงใหม่ ซึ่งรวมไปถึงชาวบ้านก่อสร้างด้วย ตัวแทนจำหน่ายสื่อสิ่งพิมพ์มีบทบาทมากกว่าตัวแทนจำหน่ายเครื่องรับโทรทัศน์หรือวิทยุที่ชาวบ้านสามารถรับสารได้โดยตรงจากสื่อ แต่ตัวแทนจำหน่ายสื่อสิ่งพิมพ์มีบทบาทในการคัดเลือกชนิดของสิ่งพิมพ์ไปยังหมู่บ้านด้วย

ในขณะนั้นแผงขายหนังสือพิมพ์ในหมู่บ้านมีทั้งหมด 3 แผง ซึ่งได้รับมาจากตัวแทนจำหน่ายใหญ่ คือ บรรณสารและเวียง (จากการสำรวจเดือนเมษายน ถึงกันยายน 2533) ได้แก่

1. ร้านชวนกิจ เปิดร้านขายของชำและขายน้ำแข็ง โดยมีแผงขายหนังสือพิมพ์และนิตยสารอยู่หน้าร้าน มียอดขายค่อนข้างมากเมื่อเทียบกับร้านอื่น ๆ เพราะมีบริการทั้งขายปลีกและส่งแก่ผู้บอกรับเป็นสมาชิกตามบ้าน โดยมียอดขายหนังสือพิมพ์ ดังนี้

ไทยรัฐ 25 ฉบับ (เช้า 10 ฉบับ และเย็น 15 ฉบับ)

เดลินิวส์ 5 ฉบับ

ไทยนิวส์ 4 ฉบับ

สยามรัฐ 2 ฉบับ

นิตยสารที่ขายดี คือ ดาราภาพยนตร์ ชีวิตรัก อาชญากรรม 191 มวย

รับสื่อสิ่งพิมพ์มาจากร้านบรรณสาร

2. ร้านเมฆรรัตน์ เป็นร้านขายยาและขายของชำ มีแผงขายอยู่หน้าร้าน ซึ่งทำการขายมาแล้วประมาณ 15-16 ปี นับได้ว่าเป็นร้านแรกที่เปิดขาย ซึ่งร้านตั้งอยู่ตรงกลางหมู่บ้าน โดยมียอดขาย

ไทยรัฐ 20 ฉบับ (เช้า 10 ฉบับ และเย็น 10 ฉบับ)

เดลินิวส์ 5 ฉบับ

ไทยนิวส์ ไม่มี แต่มีประชาชนอุดหนุน

นิตยสารที่ขายดี คือ เรื่องจริง ชีวิตจริง กุสสตรี ขวัญเรือน คู่สร้างคู่สม ชีวิตรัก

รับสื่อสิ่งพิมพ์มาจากร้านบรรณสาร

3. ร้านบ่อสร้างเกษิข เป็นร้านขายยาและขายของชำ เป็นร้านที่เพิ่งเปิดล่าสุด คือราวประมาณ 4 ปี ที่ผ่านมา อยู่ใกล้ปากทางเข้าหมู่บ้าน โดยมีการวางขาย

ไทยรัฐ 5 ฉบับ

เดลินิวส์ 3 ฉบับ

มติชน 2 ฉบับ

สยามรัฐ 2 ฉบับ

ไทยนิวส์ 1 ฉบับ

ดาวสยาม ข่าวสยาม บ้านเมือง แนวหน้า อย่างละ 1 ฉบับ (ไม่ค่อยได้ขาย)

นิตยสาร โดยมากจะอยู่ในลักษณะของการสั่งจองแล้วเก็บไว้ให้ลูกค้ามากกว่าวาง

แผงขาย

รับซื้อสิ่งพิมพ์มาจากร้านเวียงพิงค์

ในการจัดการเพื่อการจำหน่ายนั้น พบว่า แผงขายในหมู่บ้านถูกกำหนดโดยตัวแทน
จำหน่ายเป็นส่วนใหญ่ ตั้งแต่เรื่องของประเภทสิ่งพิมพ์และจำนวนจำหน่าย การเลือกทำเลที่ขาย
จากการสอบถามในเรื่องสิทธิในการเลือกประเภทและจำนวนหนังสือที่ขาย พบว่า

ร้านชวนกิจ

"เราต้องการเหมือนกัน แต่เขากำหนดมาให้คนเดียว สมมติเราอยาก
ได้ 30 ฉบับ ไปขอแล้ว แต่จะได้มาสักวันถึงสองวัน แล้วเดี๋ยวนี้หายไป
อีกแล้ว ถ้าขอเพิ่มก็เพิ่มไม่ได้ ถือว่าเราตัด ถ้าได้เพิ่มก็ได้มาไม่กี่วัน
เขาก็ตัดอีก" (ชวน หวันแสง, สัมภาษณ์, 7 กรกฎาคม 2533)

ร้านเมฆรรัตน์

"เขาส่งไทยรัฐกับเดลินิวส์สองอย่าง คนก็ซื้อแต่เขาไม่ส่งมาให้ เขา
ส่งมาให้สองอย่างเอง ไม่มีสิทธิกำหนดเพราะทางร้านเขาส่งมา
อย่างนี้ ในแถวบ่อสร้างนี้ร้านบรรณสารส่งมาหลายร้าน แต่ละร้านก็
จะส่งไม่เหมือนกัน สมมติว่าร้านนี้ส่งไทยรัฐ เดลินิวส์ ร้านอื่นก็มี
ไทยนิวส์ อะไรก็มี ปัญหาเกี่ยวกับหนังสือไม่พอขายบางอย่าง หนังสือที่
วัยรุ่นต้องการแล้วเขาไม่ส่งมา เช่น ดิฉัน วิทยวาน หนังสือของวัยรุ่น
โดยมากจะเธอกับฉัน" (เรียมรัตน์ เมฆรรัตน์, สัมภาษณ์,
7 กรกฎาคม 2533)

ร้านบ่อสร้างเกษิข

"อันนี้แล้วแต่ทางเอเยนต์เขาส่งมา เรามีสิทธิ์ไปขอ แต่เราไม่ค่อย
สนใจมัน เขาจะกะมาให้อย่างเราไปสั่งเพิ่ม บางทีเขาก็ไม่ให้
เพราะเขากำหนดไว้ อย่างไทยรัฐนี้ให้เหลืออย่างละร้อยละ 3"
สำหรับเรื่องที่ทางตัวแทนจำหน่ายตัดจำนวนการขายในหน้าผืนนั้น พบว่า
"อันนี้มันเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวของเรานี้มันเป็นตลาดท่องเที่ยวมันไม่ใช่
ตลาดทั้งวัน ส่วนฤดูกาลท่องเที่ยว เขาจะเพิ่มให้เราเอง เราไม่
ต้องบอกว่าเพิ่มให้ เพราะ เขาก็อยากได้เงินที่ช่วงที่คนมาเที่ยวคือ
พฤศจิกายนถึงพฤษภาคม อย่างไทยรัฐเคยมา 5 เขาก็จะเพิ่มเป็น 10
ฉบับ" (สมเดช อึ้งเสด็จ, สัมภาษณ์, 16 มิถุนายน 2533)

จะเห็นได้ว่าสิทธิขาดในการจัดการเรื่องของชนิด จำนวน ของสื่อสิ่งพิมพ์ ทางตัวแทน
 เจ้าหน้าที่จะทำหน้าที่คัดเลือก Gatekeeper กำหนดและควบคุม ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของ
 ผู้บริหารของตัวแทนเจ้าหน้าที่ทั้งสองอีกด้วย กล่าวคือ

ร้านบรรณสาร ตัวแทนจำหน่ายสื่อสิ่งพิมพ์ที่ใหญ่ที่สุดของจังหวัด เชียงใหม่ ดำเนินการ โดย
 นายสุรินทร์ ใจสิงห์ บอกว่า

"สำหรับเป้าหมายการทำงาน เราก็อยากทำให้ทั่ว เชียงใหม่หรือใกล้เคียง ได้อ่าน
 หนังสือเร็วขึ้น การจัดส่ง จ่ายส่ง ส่งตามบ้านให้อยู่ในเกณฑ์ที่ว่าได้ร้อยละ 90 เราทำคล้ายกับ
 ว่าเป็นตัวกลางในเมืองเชียงใหม่ ให้หนังสือหลายๆ อย่างจะมาฝากเราขาย ฝากลง ซึ่งบาง
 อย่างก็ขายได้ ขายไม่ได้คละกันไป ถ้าขายได้ก็เพิ่มมาก ขายไม่ได้ก็ลดไป คือ เราไม่กำหนดว่า
 จะเป็นประเภทไหน ไม่มีจำกัดอาจเป็นวารสารรายเดือน รายปักษ์ รายสัปดาห์ เขาก็ส่งมาให้
 เราลองดู ขายได้ก็เพิ่ม ขายไม่ได้ก็ลด"

แสดงว่าในการรับมาจากกรุงเทพฯ ตัวแทนจำหน่ายได้รับหนังสือมาจากส่วนกลาง
 หลายฉบับ หลายประเภท แต่อย่างไรก็ตามส่วนหนึ่งความต้องการของผู้อ่านจะเป็นผู้กำหนดด้วย
 ว่าจะเลือกอ่านหนังสือประเภทใด เพราะทางตัวแทนจำหน่ายรับมาหมด แต่การกระจายจะ
 แตกต่างกันไปในแต่ละที่ เช่น ในกรณีการคัดเลือกสื่อสิ่งพิมพ์ไปยังบ่อสร้าง พบว่า

"คืออย่างนี้ บางทีลูกค้าเปิดใหม่ เราจะส่งไปทั้งหมด เฉพาะหนังสือที่คืนได้ ไทยรัฐ
 เดลินิวส์ บ้านเมือง มติชน สยามกีฬานาน หน้า เดลินิวส์ เลอร์ ส่งไปหมด พอขายไปเดือนหนึ่ง
 ขายได้เฉพาะไทยรัฐกับเดลินิวส์ และสยามกีฬานิดหน่อย หรือมติชน ก็จะไม่ออก
 อย่างบ่อสร้างตอนแรกผมไปเดินดูตลาดที่บ่อสร้างครั้งแรกที่ไป ยังไปดูตั้งหลายครั้ง สมัยก่อนดู
 แล้วรู้สึกว้ากโกลนะ มองดูมันเป็นป่าโกลมันมากกว่าเราจะไปดูตลาดได้ ตอนแรกขายไทยรัฐ ไม่
 ถึง 10 เล่มเลย ยี่ห่อเดียว ผมให้เด็กเอารถไปวิ่งขาย ขายได้แต่วันตรวจห่วยสลาก วันธรรมดา
 คนไม่สนใจเท่าไร แต่พอมีพัฒนาการมีการทำร่วม คนไปอยู่เยอะขึ้นเริ่มดีขึ้นมา หลาย ๆ ร้านรวม
 กันก็ขายได้ไม่น้อย ระยะเวลาปัจจุบันนะ หลายแห่งหลายจุด ก็ขายดีเหมือน ๆ กัน" (สุรินทร์ ใจสิงห์,
 สัมภาษณ์, 3 สิงหาคม 2533)

จากนโยบายและวิธีการดังกล่าว จะเห็นได้ว่าตัวแทนเจ้าหน้าที่มีความสำคัญอย่างมาก
 ในการกระจายสื่อสิ่งพิมพ์ เพื่อให้เข้าถึงผู้รับสารในท้องถิ่น แต่จากวิธีการดังกล่าวที่ส่งไปเฉพาะ

ที่ขายได้ถือได้ว่า ไม่มีการส่งเสริมหรือเสนอทางเลือกใหม่ของสื่อสิ่งพิมพ์แก่ชาวบ้านเลย จะให้วางขายเฉพาะที่ขายดีเท่านั้น ซึ่งค่อนข้างเป็นลักษณะการค้าอยู่มาก ส่วนหนึ่งจึงส่งผลกระทบต่อชาวบ้านผู้บริโภคสื่อไม่มีทางเลือกใหม่ และทำให้พฤติกรรมผู้บริโภคไม่เกิดการเปลี่ยนแปลง ส่วนหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงเหตุของการบริโภคสื่อหนังสือพิมพ์ว่า ในระยะแรกหนังสือพิมพ์มีบทบาทเพียงแค่บอกผลสลากกินแบ่งรัฐบาลเท่านั้น นอกจากนี้การยึดหลักการขายของตัวแทนจำหน่ายที่ราคาดีกว่าเหลือ จะเป็นสาเหตุให้หนังสือพิมพ์ในหมู่บ้านไม่พอจำหน่าย นอกเหนือจากราคาต้นทุนจากค่ากระดาษที่เพิ่มขึ้นของโรงพิมพ์ ทำให้ต้องจำกัดยอดขาย

ในการจัดส่วนผสมทางการตลาด (Marketing Mix) ให้สามารถเข้าถึงตลาดเป้าหมาย (Target market) อันได้แก่ ชาวบ้านก่อสร้างนั้น พบว่า

1. ผลิตภัณฑ์ (Product) ตัวแทนจำหน่ายจะเป็นผู้กำหนดโดยคาดการณ์จากประสบการณ์เดิมของผู้บริหารในการจัดจำหน่าย และคัดเลือกเพื่อแจกจ่ายชนิดของสื่อ สิ่งพิมพ์ และจำนวนไปยังชาวบ้าน อย่างไรก็ตามส่วนหนึ่งกลุ่มเป้าหมายคือชาวบ้านยังเป็นผู้ร่วมกำหนดด้วย จะเห็นได้จากการลงตลาดหรือ ลงขายในระยะแรก เพื่อทราบความต้องการก่อนจนทราบแล้วก็จะนำไปเป็นเกณฑ์สำหรับการวางขายหรือจัดการกับสิ่งพิมพ์ในแหล่งอื่น ๆ ต่อไป

2. การส่งเสริมการขาย (Promotion) สื่อสิ่งพิมพ์เป็นสินค้าที่มีการส่งเสริมการขาย ๓ แฉงขายอยู่แล้ว โดยไม่จำเป็นต้องส่งเสริมการขายเหมือนสินค้าตัวอื่น ๆ ที่วางตลาด แต่ตัวข่าวหรือสาระที่เสนอนั้น หรือสถานการณ์ที่เสนอเป็นข่าวนั้น เป็นตัวช่วยในการส่งเสริมการขายอยู่แล้ว เช่น จะเห็นได้จากช่วงบอลโลก หรือมีเหตุการณ์ที่น่าสนใจติดตามหนังสือพิมพ์จะขายดี หมดเร็วกว่าปกติ นอกจากนี้การวางแผนและการบริการโดยการจัดส่งก็เป็นอีกความพยายามหนึ่งของวิธีการส่งเสริมการขายในหมู่บ้าน

3. สถานที่ (Place) ในการวางแผนสื่อสิ่งพิมพ์นั้น สถานที่หรือตำแหน่งของแผงขายนั้น ค่อนข้างมีความสำคัญมาก เพราะจะชี้ให้เห็นถึงความสามารถในการขายด้วย ดังนั้นสถานที่ที่วางขายในหมู่บ้านจึงมักอยู่ใกล้กับตลาดหรือช่วงปากทางเข้าหมู่บ้าน ซึ่งคนจะเห็นง่าย และมีนักท่องเที่ยวเดินผ่าน

4. ราคา (Price) สำหรับราคาของสื่อสิ่งพิมพ์ค่อนข้างเป็นเงื่อนไขสำคัญในการจำหน่ายเนื่องจากราคาถูกกำหนดมาจากสำนักพิมพ์ส่วนกลาง ซึ่งเป็นราคาตายตัวอยู่แล้ว และเท่ากับเป็นต้นทุนบอกถึงกลุ่มผู้อ่าน เป้าหมายประกอบกับเงื่อนไขของการส่งคืนไม่ได้ ทำให้นิตยสารราคาแพงไม่ถูกวางขายบนแผงในมือสร้าง นอกจากจะสั่งพิเศษเท่านั้น นิตยสารที่วางขายโดยมากจะอยู่ในราคาปานกลางถึงต่ำ ในจำนวนจำกัด สำหรับปัจจัย 3 ประการในการกำหนด การกระจายสินค้า หมายถึง สื่อสิ่งพิมพ์นั้น พบว่า ในการแจกจ่ายหรือกระจายสื่อ พบว่าไม่เกิดความสมดุลของปัจจัยต่าง ๆ อันได้แก่ คุณภาพ (Quality) บริการ (Service) และราคา (Price) และไม่มีปัจจัยใดเด่นเลย กล่าวคือ

1. คุณภาพของสื่อในการกระจาย

พบว่า คุณภาพในการส่งสัญญาณภาพทางสถานีโทรทัศน์นั้น แม้ว่าชาวบ้านจะสามารถรับได้ทุกช่องและหลากหลาย แต่สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 ยังคงไม่มีคุณภาพมากนัก ไม่คมชัด ข้อเสียดังกล่าวทำให้เป็นเหตุผลหนึ่งในการไม่เลือกชมช่อง 3 ของชาวบ้าน สำหรับสื่อวิทยุ พบว่า ไม่มีปัญหาแต่อย่างใดรับได้ทั้งระบบ เอ.เอ็ม และ เอฟ.เอ็ม. ส่วนหนังสือพิมพ์พบว่า หนังสือพิมพ์จากส่วนกลางได้รับความนิยมจากชาวบ้านมากกว่าหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น สำหรับสื่อสิ่งพิมพ์จะเห็นได้ว่า เนื่องจากราคาต้นทุนในการผลิตสูงขึ้น ทำให้ผู้ประกอบการต้องเพิ่มโฆษณาหรือลดจำนวนหน้าลง ประกอบกับต้องบวกค่าขนส่งในการแจกจ่าย ข้อจำกัดดังกล่าวจึงเป็นอุปสรรคสำคัญในการผลิตผลงานคุณภาพออกมา

2. การให้บริการในการกระจายสื่อ

ในการจัดส่งหนังสือพิมพ์บางครั้งล่าช้า และส่งไม่ทันกำหนดตามเวลาวางแผน ปัญหาติดอยู่ที่การขนส่งมากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อสิ่งพิมพ์ที่ต้องพึ่งพาสายส่ง ซึ่งในปัจจุบันพบว่าดีกว่าเดิมมากเพราะในอดีตใช้วิธีการฝากรถคิวจากในเมืองที่จะมาส่งผู้โดยสารยังสันกำแพง ซึ่งพบปัญหาการล่าช้ามาก แต่ในปัจจุบันการคมนาคมสะดวกขึ้นและทางตัวแทนจำหน่ายมีสายส่งให้ แต่ค่าใช้จ่ายในการจัดส่งทางแผงขายจะเป็นผู้รับผิดชอบ อย่างไรก็ตามสิ่งพิมพ์ที่วางขายก็ไม่ได้วางขายทั้งหมดและมีจำนวนจำกัด ทำให้ชาวบ้านส่วนหนึ่งต้องไปหาซื้อจากในเมืองเอง

3. ราคาของสื่อในการกระจาย

ราคาของสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ชาวบ้านต้องบวกค่าขนส่งไปด้วย นั่นคือภาระค่าขนส่งสินค้าจะถูกเหมารวมกับราคาสินค้าที่ซื้อ ทำให้มีความแตกต่างด้านราคา แต่สำหรับสื่อสิ่งพิมพ์นั้นราคาไม่ต่างกัน คือ มีราคาตายตัวอยู่แล้วเหมือนกันทั่วประเทศ แต่ทว่ามีให้เลือกน้อยกว่านิตยสารที่มีราคาแพง ชาวบ้านต้องไปซื้อจากแผงในเมือง ซึ่งโดยมากพบว่าไม่ได้อยู่ในความต้องการของชาวบ้านอยู่แล้ว

ทางด้านกลยุทธ์ในการจัดการหรือวิธีการวางตลาดในการกระจายสื่อสิ่งพิมพ์ พบว่าเริ่มจากการสำรวจพื้นที่ก่อนว่าสมควรเปิดแผงขายหรือไม่ โดยพิจารณาองค์ประกอบ ดังนี้ (สุริน ใจสิงห์, สัมภาษณ์, 3 สิงหาคม 2533)

1. ความสามารถในการขายของร้านที่จะวางแผง
2. พิจารณาว่าใกล้บริเวณตลาดหรือไม่ เพราะตลาดถือได้ว่าเป็นศูนย์รวมของการจำหน่าย ศูนย์รวมชุมชน หนังสือพิมพ์จะกลายเป็นสินค้าอย่างหนึ่งที่ขายได้ นอกจากนี้ยังมีสถานที่ราชการและธนาคาร เพราะคนจะมีการย้ายไปอยู่มากขึ้น เกิดการโยกย้ายการทำงาน ซึ่งค่อนข้างมีการศึกษา ดังนั้นจึงคาดว่าคนเหล่านี้คงซื้อ สำหรับธนาคารนั้นจะมีการหมุนเวียนของคนซึ่งมีหลายระดับ ตั้งแต่เกษตรกร พ่อค้า ฯลฯ ซึ่งมีความสนใจในข่าวด้านต่าง ๆ หนังสือพิมพ์จึงถือได้ว่าเป็นแหล่งข่าวหนึ่งที่ตนจะหาอ่านและสามารถซื้อได้ ส่วนต่อมา คือ สถานการศึกษาและการศึกษาของคน ระดับการศึกษาเป็นเงื่อนไขสำคัญในการเปิดรับสื่อสิ่งพิมพ์

ปัจจัยในการพิจารณาเหล่านี้ ได้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาการวางแผงขาย นอกจากนี้ยังต้องการคาดการณ์อีกด้วย เช่น ไหม่อสร้าง พบว่า

"ไม่ยากเลย ถ้าเปิดบับก็ลองชชไทยรัฐ 10 เล่มหมดมัย เดลินิวส์ 5 เล่มหมดมัย เราลองดู พวกบางกอก ดาราภาพยนตร์ พวกนี้เรารู้ตลาด เรารู้เลย... เราขายเราต้องรู้นะ ไม่ใช่ชี้ชีขายไปแล้วเขากลับไม่ลดยอด แล้วที่เลือกกลับมาหาเราเหมือนเดิม ทางที่ขาดนิดหน่อยดีกว่าเหลือ อย่างร้านที่บ่อสร้างสมมติรับเดือนหนึ่ง 10 เล่ม ก็อยู่ในเกณฑ์ดี เมื่อเราเพิ่มไปเหลือมา 3-4 เล่ม ผลสะท้อนกลับมาเหลือที่เรา" (สุริน ใจสิงห์, สัมภาษณ์ 3 สิงหาคม 2533)

ส่วนทางด้านกรวางแผนของผู้บริหารของตัวแทนจำหน่าย มีส่วนอย่างมากในการจัดการและรูปแบบการขายจากคำบอกเล่าของ นายสุริน ใจสิงห์ ผู้บริหารร้านบรรณสาร ผู้ซึ่งมีส่วนผลักดันรูปแบบการทางตลาดของสิ่งพิมพ์ บอกว่า

"การวางแผนมี ผมคิด สมัยตอนอยู่เชียงใหม่ ใหม่ๆ เรื่องการวางตลาด การวางแผนให้เหมือนกรุงเทพ อยากวางแผนเยอะ ซึ่งสามารถขายได้คนไทยชอบ ใกล้เคียงถึงบ้านถึงรักก็เลยส่งตามบ้าน พยายามเปิดแผงขายหนังสือตามหมู่บ้าน ตามตลาด เกสเฮ้าส์ โรงแรม เราทำขึ้นมาจนปัจจุบันนี้ดูได้ว่า การวางหนังสือจะเหมือนกรุงเทพ ร้านขายยากี่วางขายหนังสือขายของชำก็วางขายหนังสือ ชักอบริตก็ยั้งวางขายหนังสือ เป็นสินค้าที่ไม่เบื่อนไม่ลงทุนอะไรมากมายสามารถเลี้ยงตัวได้ อย่างคิวรถผมก็ไผ่ฝัน อยากวางขายหรือตามสตรีใหญ่ ๆ ถือได้ว่า 90 เปอร์เซ็นต์ของความสำเร้จเราทำได้ตอนนี้"

จากนโยบายและการวางแผนและกลยุทธ์ที่ใช้ดังกล่าว ส่งผลถึงแผงขายในหมู่บ้าน คือ รูปแบบการวางแผนในหมู่บ้านจะอยู่ในลักษณะของแผงขายหนังสือพิมพ์ หน้าร้าน ซึ่งในร้านจะขายของชำไปด้วย เช่น ร้านชวนกิจ หรือร้านก่อสร้างเภสัชและเมมรารัตน์ ที่เปิดทั้งร้านขายยา ขายของชำ และวางแผน จุดการวางแผนขายแต่ละร้านจะมีระยะห่างพอประมาณไม่อยู่ติดกัน ส่วนร้านที่ส่งสมาชิกตามบ้านก็จะได้รับหนังสือพิมพ์ที่มากกว่าชนิดกว่า

ความจริงแล้วหากพิจารณาถึงนโยบายขายของตัวแทนจำหน่ายแล้ว พบว่า นโยบายการวางแผนในการแจกจ่ายนั้นสอดคล้องหรือตอบสนองกับนโยบายของโรงพิมพ์ส่วนกลาง อันได้แก่ โรงพิมพ์ยักษ์ใหญ่ของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐมากกว่า เนื่องจากไทยรัฐต้องการขยายตลาดให้ครอบคลุมจึงต้องจัดตั้งตัวแทนจำหน่ายขึ้น ซึ่งได้เริ่มที่จังหวัด เชียงใหม่ก่อน จะเห็นได้จาก

"พูดง่าย ๆ เราเป็นไทยรัฐทำขึ้นมา ตอนแรก ๆ ที่มานุกเบิกตะก่อนไม่มีหนังสือออกต่างอำเภอเลย ใจ น้อยมากเลย แล้วเขาเอาผมมานุกเบิกในเขตเชียงใหม่ เอามาวิ่งออกทุกอำเภอมานุกเบิก มาตระเวนเป็นปี ๆ กว่าเราจะได้เหตุผลข้อมูลขึ้นมาให้โรงพิมพ์เขาทราบการจัดส่งอย่างไร แต่ว่าตอนนั้นเราทำธุรกิจแยกออกมาก็ไม่แยกออกมา เราอยู่เหมือนเดิมแต่เราทำตัวอื่นเสริมขึ้นมา (สุริน ใจสิงห์, สัมภาษณ์, 3 สิงหาคม 2533)

แสดงว่าหนังสือพิมพ์ส่วนกลางนั้น ไม่ได้เกิดมาจากความต้องการของคนท้องถิ่น หากแต่เป็นนโยบายการกระจายตัวของหนังสือพิมพ์ในการเพิ่มยอดจำหน่ายเท่านั้น ทำให้เกิดเป็น Agent ตัวแทนจำหน่ายขึ้นในจังหวัดต่าง ๆ ของภูมิภาค ผลที่ตามมา คือ ช่วยเป็นช่องทางในการกระจายสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ด้วย

ร้านเวียงพิงค์ เป็นตัวแทนขายสื่อสิ่งพิมพ์อันดับสองรองจากบรรณาสาร แต่ก่อตั้งมาก่อนแล้ว เป็นเวลา 25 ปี

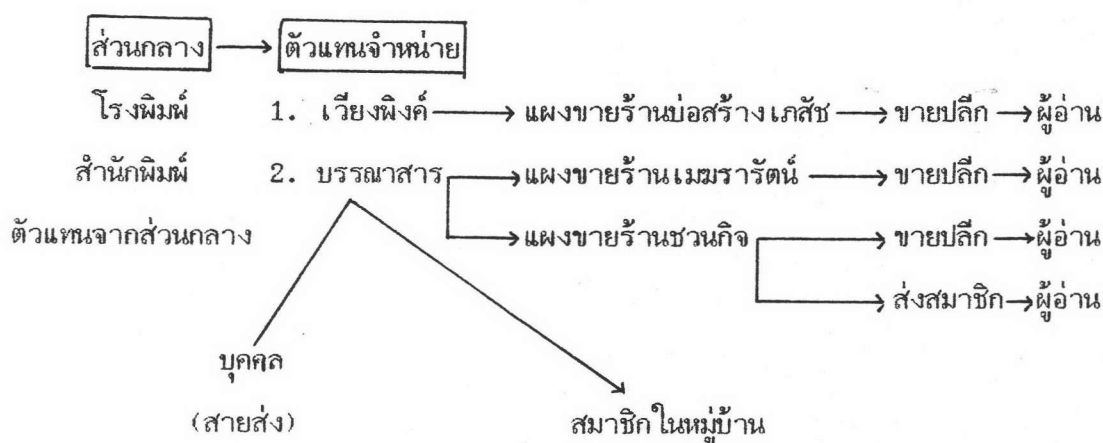
จากนโยบายและการจัดการที่มุ่งกระจายสื่อต่าง ๆ ให้อะไรที่ ไม่ว่าจะขายดีหรือไม่ ซึ่งจะต่างจากร้านบรรณาสารที่วางเฉพาะที่ขายได้ ทั้งนี้เพราะเวียงพิงค์เองก็มีการจัดการที่ตอบสนองนโยบายจากโรงพิมพ์ส่วนกลางอีกทีหนึ่งเช่นกัน กล่าวคือ

"ยังส่งอยู่ เพราะเจ้าของโรงพิมพ์ต้องการให้เราช่วยกระจายหนังสือวางทุกแผงแม้ว่าจะซื้อหรือไม่ ถ้าบางครั้งเราไม่อยากวางแต่พอเขามาสำรวจก็เอ๊ะ ! ทำไม่แผงนี้ไม่มีแผงนี้ เขาก็อยากให้เราช่วยกระจายก็วางไปอย่างละ เล่ม สองเล่ม...ส่วนมากถ้าอำเภอรอบนอกไกล ๆ ไม่เห็นสมาชิก สมาชิกจะไม่รับที่แผงเอง เราไม่เกี่ยวเพราะเราลำบาก" (เพชร กอบกายกิจ, สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2533)

ผลที่ตามมา คือ แผงร้านบ่อสร้างเกษซึ่งรับมาจากตัวแทนจำหน่ายเวียงพิงค์นี้จะมีหนังสือพิมพ์มากชนิดกว่าแผงอื่น เช่น ข่าวสยาม ดาวสยาม บ้านเมือง แนวหน้า อย่างละฉบับ ซึ่งทางแผงขายเองก็บอกว่า "มันก็ขายไม่ได้หรอก เพียงแต่เอามาติดหน้าร้านให้ดูว่า เอ๊ะ ! ยี่ห้อนี้มีแล้ว ไม่ใช่เพื่อให้เราขาย" (สมเดช อึ้งเสด็จ, สัมภาษณ์ 16 มิถุนายน 2533) นอกจากนี้ยังมีการจัดการที่ต่างกันอีก คือ ร้านเวียงพิงค์จะไม่เปิดแผงขาย 2 ที่ติดกัน เพราะเห็นความสมัครใจของลูกค้าเดิมเป็นหลักว่าพร้อมจะมีคู่แข่งหรือไม่ ฉะนั้นแผงที่รับมาจากร้านเวียงพิงค์จึงมีเพียงร้านเดียวในหมู่บ้าน แต่สำหรับนิตยสาร พบว่า ถ้าขายไม่ได้ก็ไม่ส่ง ถ้าจำกัดยอดก็ให้ส่งก่อนถึงจะส่งให้ ซึ่งยึดหลักเกณฑ์เดียวกับบรรณาสาร สำหรับการวางแผนในการจัดการจำหน่ายจ่ายแจก พบว่า ผู้บริหารมีเกณฑ์สำหรับประเมินผลนิยมนผู้อ่านอยู่แล้ว เช่น "ที่ว่าส่วนใหญ่บ่อสร้างเป็นลักษณะชาวบ้าน ๆ บ่อสร้างต้องเป็นประเภทตลาด เช่น ดาราภาพยนตร์

ภาพยนตร์บันเทิง บางกอก จะขายดี ถ้าขายดีก็เรียกมัดจำสูงหน่อย ถ้าทำเลไม่ค่อยดีขายไม่ค่อยดีก็จะเรียกมัดจำต่ำ (เพชร กอบกายกิจ, สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2533)

ทางการจัดการหมุนเวียน ของสื่อสิ่งพิมพ์ของหมู่บ้านนั้นขึ้นอยู่กับตัวแทนจำหน่ายจำหน่ายในตัวเมืองเชียงใหม่อยู่มากเนื่องจากมีระบบการจัดการที่ต่อเนื่องจากในตัวเมือง นั่นคือ ตัวแทนจำหน่าย จะเป็นผู้ทำหน้าที่จัดส่งทั้งชนิดและจำนวนในสื่อสิ่งพิมพ์แก่แผงขายหนังสือในหมู่บ้านบ่อสร้าง กล่าวคือทำหน้าที่คล้าย Gatekeeper ในการแจกจ่าย หรือกระจายสื่อออกไป ซึ่งสามารถสรุปออกเป็นแผนภาพได้ ดังนี้

ในการจัดการนั้นเริ่มจากการที่โรงพิมพ์หรือสำนักพิมพ์ต่าง ๆ จะทำการติดต่อกับตัวแทนจำหน่ายซึ่งทำหน้าที่กระจายและแจกจ่ายสื่อสิ่งพิมพ์ อันได้แก่ หนังสือพิมพ์และนิตยสารต่างๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ และจัดส่งมาให้โดยทางโรงพิมพ์เป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการขนส่ง หรือในบางกรณีก็ทำการตกลงระหว่างกันเช่นเดียวกับค่าใช้จ่ายในการขนส่งไปยังแผงขายหรือลูกค้า

จากลักษณะที่เป็นอยู่ตัวแทนจำหน่ายจะไม่มีแบ่งเขตการขายแต่อย่างใด ซึ่งก็แล้วแต่ความพอใจของลูกค้า ในที่นี้หมายถึงแผงขายหนังสือพิมพ์จะมาติดต่อตัวแทนจำหน่ายเอง หรือในอีกกรณีหนึ่งคือ ตัวแทนจำหน่ายไปติดต่อทางร้านให้เปิดแผงขายหนังสือพิมพ์ สำหรับผลประโยชน์ที่แผงจะได้รับก็อยู่ในอัตราที่เท่ากัน คือ 20 เปอร์เซ็นต์ จากยอดขาย ดังนั้นในการแจกจ่ายจึงไม่พบการแข่งขัน ระหว่างตัวแทนจำหน่ายทั้งสอง

ในการรับสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อแจกจ่ายนั้นทางตัวแทนจำหน่ายจะได้รับมาจากสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์โดยตรง

1. รถบรรทุกของโรงพิมพ์เอง เช่น ไทยรัฐ เดลินิวส์ จะมาถึงเข้ามิดราว 2-3 นาฬิกา โดยจัดส่งเป็นประจำทุกวัน ซึ่งจะเป็นหนังสือพิมพ์ฉบับวันนั้น (เช่น ไทยรัฐ กรอบที่ 4)

2. รถไฟ เช่น สิ่งพิมพ์ นิตยสารต่าง ๆ ที่มีน้ำหนักมาก ซึ่งจะจัดส่งมาตามเวลาที่หนังสือออก

3. เครื่องบิน ได้แก่ หนังสือพิมพ์ฉบับต่าง ๆ ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ของวันถัดไป (วันพรุ่งนี้) โดยจะมาถึงราว 14.00-15.00 น. กว่าจะจัดส่งไปยังหมู่บ้านก่อสร้าง เพื่อวางขายก็ราว 17.00-18.00 น. ส่วนในเมืองจะวางขายเร็วกว่า คือ ราว 14.00-15.00 น. (เช่น ไทยรัฐ กรอบที่ 1)

พอหลังจากหนังสือพิมพ์ลงทางตัวแทนจำหน่ายทั้งบรรณาธิการและเวียงพิงค์ก็จะทำการจัดแบ่งตามรายการของลูกค้าแต่ละราย โดยจัดทำเป็นมัดๆ หรือรวมห่อตามที่ได้มีการตกลงชนิดและจำนวนไว้แล้ว ซึ่งสายส่งและการวางแผนจะทำการกระจายให้หมดภายในช่วงเช้าของวันเดียวกันนี้เองให้หมด หากเป็นสายส่งถ้ามีหนังสือพิมพ์เหลือให้รับส่งคืนภายในเช้าวันเดียวกันก็ให้หรือครบตามวันที่กำหนด และจัดส่งคืนทีเดียว สำหรับหนังสือหรือนิตยสารอื่น ๆ เวลาในการจัดส่งไม่แน่นอนแล้วแต่การขนส่ง

สำหรับพฤติกรรมกรซื้อสื่อสิ่งพิมพ์ของคนในหมู่บ้านพบว่า มีลักษณะ ดังนี้

1. ซื้อปลีกที่แผงขายหนังสือพิมพ์
2. ไปยืนอ่านตามแผงในหมู่บ้าน
3. บอกรับเป็นสมาชิกที่แผง
4. บอกรับเป็นสมาชิกจากสายส่งต่างหาก
5. การไปซื้อปลีกจากในเมืองหรือบริเวณใกล้เคียง เพราะการคมนาคมไม่เป็น

อุปสรรคต่อการจัดซื้อหนังสือพิมพ์แต่อย่างไร

หนังสือพิมพ์ที่ขายดีทั้งในตัวเมืองและหมู่บ้านเมื่อสร้างพบว่าคล้ายกัน จะต่างกันที่จำนวน
 มากน้อยเท่านั้น โดยมีหนังสือพิมพ์ที่ขายดีมากที่สุดและรองลงไป ดังนี้

1. ไทยรัฐ
2. เดลินิวส์
3. มติชนและสโปตนิวส์

สำหรับสื่อท้องถิ่น หนังสือพิมพ์ไทยนิวส์ ขายดีที่สุด

ส่วนนิตยสาร พบว่าที่ขายดี คือ คู่สร้างคู่สม ดาราภาพยนตร์ ชีวิตจริง ขวัญเรือน
 บางกอก วัยหวาน (จากการสำรวจทั้ง 3 แห่ง)

สำหรับหนังสือพิมพ์ประเภทการตลาด ประชาชาติธุรกิจ ฐานเศรษฐกิจ พบว่า ขาย
 ได้ในเมืองมากกว่า บ่อสร้างยังไม่มีการตื่นตัวทางด้านนี้มากนัก ปัญหาที่พบในการขายจำหน่าย
 คือ ระยะเวลาส่งหนังสือพิมพ์ไม่แน่นอน จะช้ากว่าเวลาที่กำหนดบ้าง และจะทำการเพิ่มหรือลด
 ยอดขายโดยกำหนดเองไม่ได้ ต้องรอความเห็นชอบจากตัวแทนจำหน่าย ซึ่งตัวแทนจำหน่ายก็
 ไม่สามารถเพิ่มยอดจำหน่ายให้แผงได้เช่นกันเนื่องจากโรงพิมพ์จำกัดจำนวนพิมพ์ เพราะกระดาษ
 ขึ้นราคา

ปัจจัยที่ทำให้จำหน่ายหนังสือพิมพ์ได้อย่างรวดเร็วนอกจากฤดูกาลที่มีนักท่องเที่ยวมาก
 นั้น ยังมีเรื่องของเนื้อหาสาระของข่าวที่มีส่วนสำคัญต่อจำนวนการจำหน่าย ถ้าข่าวนั้นได้รับความ
 สนใจคนอ่านก็จะเพิ่มตาม "ระยະນີມິຂ່າວບອກโลก พระนิกร พ่อฆ่าลูก จิปาถะ ซึ่งเป็น
 ข่าวเชียงใหม่ทั้งนั้น มันก็ขายดีขึ้นมาอย่างหลังวันที่ 3 สิงหาคม 2533 เมื่อคดีพระนิกรจบก็อาจ
 จะช้าลงบ้าง" (สุริน ใจสิงห์, สัมภาษณ์, 3 สิงหาคม 2533) ซึ่งสอดคล้องกับแผงขายใน
 หมู่บ้านพบว่า

"ช่วงที่ขายดีเป็นพิเศษ เช่น แบบช่วงที่มีกีฬา การเมืองดัง ๆ อย่างนี้ถึงจะขายดี เช่น
 บอลโลกอย่างข่าวก็พีกหมดเร็ว แต่ก็ไม่ได้สั่งเพิ่มแต่เมื่อก่อนมา 2 ฉบับ เขาก็อาจมา 3 หรือ
 4 ฉบับ แล้วแต่เขาจะเอามาสั่งเพิ่ม (สมเดช อึ้งเสด็จ, สัมภาษณ์, 31 สิงหาคม 2533)

"มันเกี่ยวกับข่าวมากกว่า วันไหนมีข่าวดีก็ขายดี ส่วนมากวันเสาร์ อาทิตย์จะขายหมดทุกวัน ขายดี เช่น จำพวกมวย ข่าวกีฬา ช่วงนี้ขายหมดทุกวัน เพราะมีข่าวกีฬา (ช่วงบอลโลก) มีฟุตบอล" (เรียมรัตน์ เมฆรัตน์, สัมภาษณ์, 7 กรกฎาคม 2533)

"ปัจจุบันขายดีว่าหน่อย อย่างว่าเนื้อหาสาระเดี๋ยวนี้นี้ดีกว่า...มันแล้วแต่ละครบางเรื่อง ถ้าละครดี ก็ขายดี (ชวน หวันแสง, สัมภาษณ์, 7 กรกฎาคม 2533)

"หนังสือพิมพ์ไม่แน่นอน นิตยสารก็ไม่แน่นอนบางที่ขึ้นสูงแล้วก็ลง แล้วแต่เนื้อหาในหนังสือไม่ติดตลอดไปมีขึ้นมีลง" (เพชรรา กอบกายกิจ, สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2533)

ดังนั้นอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าตัวแทนจำหน่ายสื่อสิ่งพิมพ์ ถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางการตัดสินใจในการมีอำนาจในการจัดการและจำหน่ายจ่ายแจก โดย

1. กำหนดยี่ห้อ ประเภท จำนวนของหนังสือพิมพ์ ทำหน้าที่คล้าย Gatekeeper ในการวางแผนขายหนังสือพิมพ์
2. เป็นผู้วางตลาด กำหนดสถานที่วางแผนขาย
3. กำหนดลักษณะรูปแบบการขาย เช่น ในเมืองจัดสายส่งตามบ้าน มีทั้งขายปลีกและส่ง ส่วนรอบนอกจะแจกจ่ายโดยวางแผนเท่านั้น
4. มีอำนาจในการเปิดและปิดแผง
5. สั่งการ เพิ่มยอดหรือลดยอดจำหน่าย
6. กำหนดรายได้ เช่น กำหนดผลตอบแทนแก่แผงขาย คือ รายได้ 20 เปอร์เซ็นต์ของยอดขายที่แผงขายได้

สำหรับสื่อโทรทัศน์และวิทยุเน้นการตัดสินใจซื้อเครื่องรับขึ้นอยู่กับตนเช่นเดียวกับการเลือกรับข่าวต่าง ๆ ส่วนระบบการกระจายแพร่ภาพของสถานีโทรทัศน์และวิทยุก็กระทำได้ครอบคลุมทั้งหมดทั้งหมู่บ้าน และคนในหมู่บ้านสามารถรับสาระได้โดยตรง ถือได้ว่าเป็นการกระจายข่าวสารโดยตรง โดยสื่อมวลชนต่างๆ ซึ่งจะแตกต่างจากสื่อสิ่งพิมพ์ที่ต้องมีตัวแทนจำหน่ายในการจำหน่ายจ่ายแจกอีกทอดหนึ่ง

ปัจจัยส่งเสริมและอุปสรรคที่มีผลต่อการเข้าถึงของสื่อมวลชนมี ดังนี้

ปัจจัยส่งเสริม

1. ภาวะเศรษฐกิจของหมู่บ้าน ถ้าหมู่บ้านมีเศรษฐกิจดี ก็จะมีอำนาจการซื้อสื่อได้มากตามต้องการ
2. การขยายตัวของเครือข่ายสถานีโทรทัศน์และสถานีวิทยุ
3. การคมนาคมขนส่งที่สะดวก ทำให้สื่อสิ่งพิมพ์เข้าถึงได้ทุกที่ โดยเฉพาะสื่อสิ่งพิมพ์
4. ภาวะการรู้หนังสือของคนในหมู่บ้าน
5. ความสนใจ ความกระตือรือร้นในการแสวงหาข่าวของคนในหมู่บ้านเอง
6. การขยายตัวของชุมชนในหมู่บ้าน
7. ปัจจัยสนับสนุนด้านฝ่ายแจกจ่าย ได้แก่ เทคโนโลยี หากผู้ประกอบการมีการพัฒนาด้านเทคโนโลยีมากขึ้น จะช่วยในการแจกจ่ายถึงมือผู้รับสารได้รวดเร็วขึ้น ส่วนบุคคล หรือเงินทุน ผู้ปฏิบัติงานและเงินทุนเป็นปัจจัยสำคัญในการช่วยให้การจัดการดีขึ้นและเข้าถึงมากยิ่งขึ้น

อุปสรรค

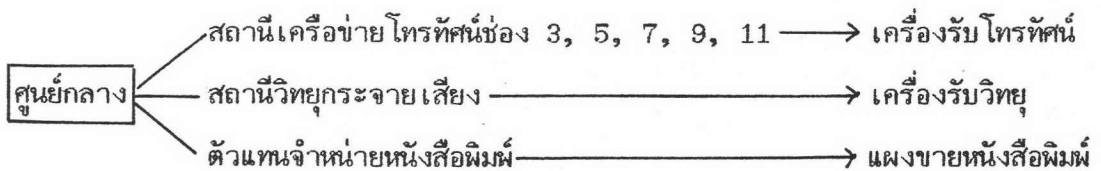
1. จำนวนพิมพ์ของสื่อสิ่งพิมพ์ที่ไม่สามารถเพิ่มยอดพิมพ์ได้ เนื่องจากกระดาษราคาแพง ทำให้โรงพิมพ์จำกัดยอดพิมพ์
2. ลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่ทำให้รับคลื่นได้ไม่ชัดเจน เช่น ไทยทีวีสีช่อง 3 ซึ่งภาพที่ออกมาไม่ได้คุณภาพ
3. ชีวิตความเป็นอยู่ที่เปลี่ยนไปสู่การเป็นสังคมอุตสาหกรรม ที่ไม่อาจเอื้ออำนวยต่อการเปิดรับสื่อ เพราะจะส่งผลถึงโอกาสและเวลาในการใช้สื่อ
4. ภาวะการไม่รู้หนังสือและความเฉื่อยชาซึ่งเป็นอุปสรรคในการเปิดรับข่าว
5. การถูกกำหนดประเภทและจำนวนโดยตัวแทนจำหน่ายในเมืองทำให้คนในหมู่บ้านมีโอกาสหรือทางเลือกน้อยในการบริโภคสื่อ

การไหลเวียนของข่าวในหมู่บ้าน

การไหลของข่าวระหว่างหมู่บ้าน

โดยมากลักษณะการไหลของข่าวจะเป็นการไหลเข้ามายังหมู่บ้านมากกว่าไหลออก นั่นคือ ชาวบ้านในหมู่บ้านทำหน้าที่ผู้รับสารมากกว่าผู้ส่งสารออกนอกหมู่บ้าน การไหลของข่าวที่รับเข้ามาโดยตรงจากสื่อมวลชนจะเป็นลักษณะการไหลของข่าวทอดเดียว ซึ่งเป็นข่าวกระแสตอบ เป็นส่วนใหญ่ โดยมีลักษณะการไหลในแนวตั้ง และพบว่าสื่อโทรทัศน์สามารถเป็นช่องทางที่ดีของการไหลของข่าวกระแสตอบ และหมู่บ้านจะมีบทบาทมากขึ้นและเข้ามาแทนที่สื่ออื่นๆ ในเวลาที่ค่อนข้างเร็ว เนื่องจากมีทั้งภาพและเสียงและมีความไวในการเสนอข่าว ซึ่งคุณสมบัติของสื่อเหล่านี้ทำให้ง่ายต่อความเข้าใจ และสะดวกในการเปิดรับ นอกจากนี้สื่อโทรทัศน์ยังสามารถเข้าถึงทุกครัวเรือน ทั้งที่รู้หนังสือหรือไม่รู้หนังสือ หากจะต่างกันก็ที่ประโยชน์ของการใช้เท่านั้น สำหรับข่าวที่จะส่งกลับ ไปยังส่วนกลางยังคงพบน้อยมาก ถือได้ว่าเป็นการสื่อสารแบบทิศทางเดียว หากจะมีก็อยู่ในรูปการบอกข่าวเชิงชุมชนให้มาเที่ยงงานเทศกาลรณรงค์สร้างที่จัดขึ้น ช่วงวันที่ 19-22 มกราคม ของทุกปีเท่านั้น ซึ่งโดยมากจะนำเสนอทางสื่อหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นมากกว่าส่วนกลาง

หากสรุปออกเป็นแผนภาพการไหลของข่าวเข้ามาสู่หมู่บ้านที่เกิดขึ้นในแบบแรกได้ ดังนี้

การรับข่าวที่ไหลมา โดยสื่อมวลชนนั้น ชาวบ้านจะรับและเลือกข่าวตามความสามารถ โอกาสและเวลา อีกทั้งความสนใจที่สำคัญ คือ เงื่อนไขในตัวบุคคล ซึ่งยังก่อให้เกิดผลที่ตามมา คือ

1. เกิดการตามกระแสข่าว ซึ่งจะทำให้คนในหมู่บ้านเข้าใจสถานการณ์ต่าง ๆ ในสังคม
2. ช่วยให้คนในหมู่บ้านมีความรู้และทราบความเคลื่อนไหวในสังคม

3. ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้สังคมได้กว้างขวางขึ้น โดยอาศัยสื่อมวลชน
4. การนำเอาข่าวกระแสออกมาเป็นหัวข้อในการสนทนา หากความรู้ต่อไป

ซึ่งพบว่าการไหลของข่าวสารดังกล่าวในัจจุบัน ชาวบ้านจะรับสารโดยตรงมาจากสื่อมวลชนมากกว่า และเป็นการไหลของข่าวแบบ 2 ขั้นตอน โดยไม่จำเป็นต้องมีผู้นำชุมชนเป็นตัวกลางเสมอไป เพราะตัวชาวบ้านเองก็เป็นผู้ถ่ายทอดสารที่ได้รับจากสื่อมวลชนในรูปของการสนทนาระหว่างกันต่อไปด้วย

ปรากฏการณ์ที่พบในขณะนี้ คือ สื่อท้องถิ่น อันได้แก่ วิทยุกระจายเสียงระบบเอ.เอ็ม. ถูกนำมาใช้ในการประกาศข่าว เช่น ข่าวการตาย ข่าวงานบวชบุญ ทั้งนี้ด้วยเหตุที่ว่าใช้สื่อวิทยุเป็นตัวกลางถ่ายทอดถึงญาติที่อยู่ต่างอำเภอ ต่างจังหวัดให้ได้ทราบ เพราะตนไม่สามารถบอกได้ด้วยตนเองหรือเกรงว่าการแจกการ์ดจะล่าช้า จึงต้องใช้วิทยุประกาศเพื่อคนที่อยู่ไกล ๆ จะได้ทราบข่าว นั้นหมายความว่า สื่อท้องถิ่นเริ่มเข้ามามีบทบาทในชุมชนระดับหมู่บ้าน โดยทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการบอกข่าวรับใช้ชาวท้องถิ่น

การไหลของข่าวภายในหมู่บ้าน

การไหลของข่าวโดยตรงจากสื่อมวลชนที่มามีถึงผู้รับสาร อันได้แก่ ชาวบ้านในหมู่บ้านนั้นในบางครั้งไม่ได้สิ้นสุดการไหลเพียงเท่านั้น กล่าวคือ สารดังกล่าวยังถูกถ่ายทอดหรือตกเถียงกัน โดยใช้เป็นหัวข้อในการสนทนาระหว่างกัน เช่น ในครอบครัว เพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง ทำให้สารที่ไหลนั้นมีลักษณะ เป็นไปในแนวนอน เป็นการกระจายข่าวทั้งกระแสออกและข่าวกระแสใน ในรูปของการสื่อสารระหว่างบุคคล หรือการสื่อสารเป็นกลุ่มคน ซึ่งสารดังกล่าวอาจสอดแทรกไปด้วยความคิดเห็นของผู้สนทนาอีกด้วย

รูปแบบของการสื่อสารระหว่างบุคคลดังกล่าว มักเกิดในสถานที่ต่าง ๆ ดังนี้

1. ในครอบครัว หรือหมู่ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง
2. ตลาดตอนเช้าประจำหมู่บ้านและตลาดอู่ยทา
3. เพื่อนบ้าน (กำลังลดจำนวนลง)
4. วัดหรืองานบุญต่าง ๆ

5. การประชุมชุมนุมต่าง ๆ

6. โรงงาน

ในการสื่อสารระหว่างกันยังคงใช้ภาษาพื้นเมืองของภาคเหนือ ในการพูดจาสนทนากันเป็นส่วนใหญ่ เรื่องที่พูดจากันโดยมากจะเกี่ยวกับอาชีพ การค้าขาย เรื่องของคนในหมู่บ้าน ความเคลื่อนไหวของคนในหมู่บ้าน หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หากมีข่าวที่กำลังอยู่ในความสนใจก็จะพูดกันในวงญาติมิตรหรือเพื่อนฝูง เช่น การเข้าป่าโดยผิดเงื่อนไขของภรรยา นาย สุรพันธ์ ชินวัตร หรือข่าวคนงานไทยไหลตายที่สิงคโปร์ หรือกรณีพระนิกรและสีกาอรวิณา

ข้อน่าสังเกตที่เห็นได้ชัด คือ ลักษณะการสื่อสารระหว่างบุคคล เช่น ในวงญาติมิตรหรือเพื่อนบ้าน มีลักษณะลดลง นั่นคือความเกี่ยวข้องในการปะทะสังสรรค์ระหว่างกันน้อยลงกว่าแต่ก่อน โดยชาวบ้านมักให้เหตุผลว่า เพราะต่างคนต่างทำงานในบ้านของตน หรือต่างค้าขายไม่ค่อยมีเวลาไปพูดกับใคร นาน ๆ ทีก็จะมาคุยกันที่ เวลาในบ่อสร้างเรียกว่า เวลาเป็นเงินเป็นทอง ประกอบกับมีประชาชนจากภาคต่าง ๆ ไม่ว่าจังหวัดใด ๆ ก็เริ่มมาตั้งหลักแหล่งที่บ่อสร้างกันมากขึ้น โดยเฉพาะตอนปากทางเข้าหมู่บ้าน ซึ่งมีทั้งในรูปของนายทุนและลูกจ้าง นั่นคือเริ่มมีลักษณะของสังคมเมืองมากขึ้น จึงทำให้ความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้านลดลงตามลำดับ ดังนั้นสื่อมวลชนน่าจะเป็นเพียงหนึ่งในปัจจัยร่วมอื่น ๆ ของสาเหตุการลดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในระดับครอบครัวเท่านั้น เช่น จากการนั่งดูโทรทัศน์แบบรวมกลุ่มกัน เปลี่ยนเป็นแยกตามครอบครัว แยกตามห้อง หรือการใช้เวลากับสื่ออื่นๆ นอกเหนือจากปัจจัยของรูปแบบการดำเนินชีวิตและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

แหล่งข่าว

นอกเหนือจากสื่อมวลชนแล้ว ตลาด วัด โรงงาน สถานที่มาชุมนุมประชุมต่าง ๆ พบว่า ยังคงเป็นแหล่งข่าวในการสนทนาหารือกัน ซึ่งโดยมากจะเป็นคนท้องถิ่นดั้งเดิมของบ่อสร้างมากกว่า ซึ่งกระแสข่าวโดยมากเป็นข่าวกระแสใน เช่น การไปตลาดของแม่บ้าน พบว่า

"ก็มีข่าวอะไรที่รือร้าย ที่บ้าน เช่น ก็บ้านนั้นโดนงัดขโมยขึ้นอย่างนั้นอย่างนี้ระวังนะ กลางคืนเขามาที่นั่นที่นี้รู้กัน พุดกับคนขายอะไรอย่างนี้ เราไปซื้อก็พุดกัน อย่างซื้อของกันก็ถามว่า พุดอะไรกัน มันก็รู้กันนะ อย่างในตลาดเรื่องอะไรอย่างนี้ "ซัด" ในตลาดจะเป็นแหล่งข่าวที่รู้เร็ว รุ้หมด...อย่างคนมาเที่ยวหากัน บางก็พุดสัพเพเหระไปเรื่อย ไม่เกี่ยวกับเรื่องอะไรบางที่มีเรื่องต้นเต็นบ้านได้ บ้านเหนือ คนนั้นมาบ้าน คนนี้โดนยิง เราก็มานพุดกัน บางที่ไม่มีก็มาเที่ยวหากัน พุดคุยธรรมดาพุดเรื่องไปเที่ยวได้รีเปล่า" (นางทองคำ ดุ่ยทา, สัมภาษณ์, 22 มีนาคม 2533)

"อย่างไปตลาดตอนเช้าก็เขาก็จะพุดให้กันฟัง แล้วก็บอกกันแล้วเรารู้ว่าตอนนั้นอะไรเกิดขึ้น ชาวบ้านก็จะเอาเรื่องมาเล่าสู่กันฟัง มารวมกันที่ตลาดก่อน บางครั้งก็นั่งพุดกันดี ๆ ก็พุดกันขึ้นมาว่าอย่างนี้ อย่างนี้เป็นอย่างไรบ้างไม่สบายนะหรือว่ามีข่าวอะไรว่าคนนี้โดยยิงตาย ความจริงมันเป็นอย่างไร เขาก็จะเล่าให้เราฟังตลอดเลย" (นางสาววิไลวรรณ สายเกิด, สัมภาษณ์, 29 มีนาคม 2533)

"ถ้าอย่างบ่อสร้างหมู่บ้านเรา มีกรณีพิเศษ เรารู้กันทั่วกันแบบปากต่อปากอย่างเพื่อนฝูงพี่น้อง ญาติโยม ปากต่อปาก อย่างสมมติว่าคนนั้นมีเหตุการณ์ก็บอกต่อ ๆ มา บางทีก็ญาติหรือเพื่อนบ้าน เรารู้" (นางจันทร์พอง แก้วคำ, สัมภาษณ์, 3 เมษายน 2533)

จากตัวอย่างดังกล่าวจะเห็นได้ว่า "ข่าวกระแสนั้น" ของชาวบ้าน คือ เรื่องราวเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของคนในหมู่บ้าน ลักษณะการดำเนินชีวิตซึ่งผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตในสังคมชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านสวัสดิภาพของคนในหมู่บ้าน ซึ่งจะมีช่องทางคือ ใช้สื่อบุคคลแบบปากต่อปาก

การไหลของข่าวในแนวอนพบว่สาระที่ถ่ายทอดพุดคุยในวงญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง หรือเพื่อนบ้าน เช่น นางทองคำ ดุ่ยทา บอกว่า "บางที่ข่าวที่เราสนใจก็คุยกัน ข่าวไม่สำคัญก็ไม่พุด บางทีก็ "เอ็งกัน" (ตะโกนกัน) ที่สำคัญ ๆ นะ เขาเรียกค่าไถ่หรือปล้นธนาคาร ไฟไหม้ที่ไหม่มาก ๆ เครื่องบินตก หรืออะไร คนตายเท่านั้นเท่านั้น ใครเห็นบ้างไม่เห็นบ้าง เห็นช้อย่างนั้น อย่างนี้ ก็คุยกัน"

นางจันทร์พอง แก้วคำ บอกว่า "ถ้าอย่างบ่อสร้างหมู่บ้านเรามีกรณีพิเศษ เรารู้กันทั้งบ้านแบบปากต่อปาก อย่างเพื่อนฝูงพี่น้อง ญาติโยม ปากต่อปาก อย่างสมมติว่าคนนั้นมีเหตุการณ์กับบอกต่อ ๆ มา บางทีก็ญาติหรือเพื่อนบ้าน เรารู้" โดยมากเป็นข่าวคราวอุบัติเหตุ ความเสียหาย อาชญากรรม การขโมย ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีสาระเกี่ยวกับการค้าธุรกิจ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการพูดคุยแลกเปลี่ยนระหว่างกัน ลักษณะของการพูดต่อ ๆ กันแบบปากต่อปาก นอกจากนี้โรงเรียนน้อยใหญ่ในหมู่บ้าน ยังเป็นแหล่งสำคัญในการพูดคุยระหว่างกันของคนงานในโรงงานอีกด้วย

สำหรับวัดนั้นก็ถือได้ว่าเป็นแหล่งรวมของชาวบ้านทุกระดับ จะเห็นได้จากงานบุญต่าง ๆ เช่น งานदानก้วยสลาก (งานบุญของหมู่บ้าน) โดยมีพระเป็นประธานแล้วผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ตัดสินว่าใครจะเป็นผู้ได้สลากหรือได้เงิน หรือการรวมกลุ่มกันประชุมศรัทธาเพื่อหารายได้เข้าวัด ส่วนงานประชุมที่ได้จัดเป็นประจำทุกต้นเดือนคือผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้จัดประชุม จึงจะประกอบด้วยประชาชนทุกอาชีพในหมู่บ้าน โดยการส่งข่าวประกาศเสียงตามสาย และจดหมายถึงบ้านในการตามประชุมแทนการไปบอกถึงบ้าน ทั้งนี้แล้วแต่ความสมัครใจของผู้เข้าร่วมประชุมว่าจะมาได้หรือไม่ ซึ่งก่อนหน้าที่จะมีเสียงตามสาย ชาวบ้านใช้วิธีไปประกาศโดยบอกตามบ้านข้าง หรือไม่กี่ใช้โทรโข่งประกาศในรถ เป็นต้น สำหรับจำนวนผู้เข้าร่วมประชุมจากการสอบถามผู้ใหญ่ยังคงมีน้อยอยู่ คือ ราวประมาณ 40 เบอร์เซ็นต์ ที่เข้าร่วมประชุม เรื่องที่ประชุมก็จะเป็นเรื่องราวการสร้างเมรุ ศาลา ฯลฯ เกี่ยวกับกิจการในหมู่บ้าน เช่น การผันเงินหรือการกำจัดขยะในซอยของหมู่บ้าน

นอกจากนี้ยังมีการไหลของข่าวแบบสองขั้นตอน คือการที่ผู้นำท้องถิ่น ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า "พ่อหลวง" เป็นผู้นำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ให้ชาวบ้านได้ทราบ ซึ่งจะเห็นได้ว่าแม้สื่อมวลชนจะพยายามเข้ามาสัมภาษณ์ในทุกระดับของคนในสังคม แต่ก็เป็นการให้ข่าวในระดับหนึ่งเท่านั้น จึงทำให้เกิดสื่อเฉพาะกลุ่มขึ้นนั่นคือ "เสียงตามสาย" ที่คอยให้บริการข่าวที่มุ่งให้เกิดประโยชน์โดยเฉพาะกับคนในหมู่บ้าน

เสียงตามสายที่จัดนี้อยู่ในช่วงเวลา 18.00-19.00 น. เป็นประจำหลังจากเคารพธงชาติ 18.00 น. โดยเปิดสลับข่าวกับเพลงที่กำลังได้รับความนิยมในปัจจุบันตลอดระยะเวลา

ของหมู่บ้าน จะมีลำโพงไว้กระจายเสียงติดกับเสาไฟฟ้าเป็นระยะ ๆ ทั่วทั้งหมู่บ้าน หากมีข่าวด่วน ฉุกเฉินก็สามารถประกาศได้ทันที นอกเหนือจากประกาศข่าวประจำวัน

เนื้อหาข่าวประกาศส่วนใหญ่ถูกกำหนดโดยผู้ใหญ่บ้าน คือ คุณชนะ โตนวล ผู้ซึ่งได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2533 นี้ คำพูดที่ใช้ประกาศจะใช้ภาษาท้องถิ่นของภาคเหนือ เพื่อให้เข้าใจง่ายและเข้าถึงชาวบ้านมากขึ้น เนื้อหาที่ประกาศโดยมากเกี่ยวกับ

- ข่าวบริการงานต่าง ๆ เช่น งานบุญ งานเทศกาลต่าง ๆ
- เตือนภัยเรื่อง ไฟไหม้หรือประกาศฉุกเฉิน ไฟไหม้ในหมู่บ้าน
- เตือนภัยเรื่อง โรคระบาดที่กำลังระบาดอยู่ในช่วงหน้าร้อนนี้
- ประกาศระงับหาย หรือขอความร่วมมือช่วยกันดูแลคนที่มาขโมยจกชิงวิ่งราวใน

หมู่บ้าน

- ขอความร่วมมือในเรื่องต่าง ๆ เช่น เชิญชวนใส่บาตรพระภิกษุ สามเณร 100 รูป มาพักที่วัดประจำหมู่บ้านในช่วงปิดภาคเรียนฤดูร้อน

- การรณรงค์รักษาความสะอาดและขอความร่วมมือในการแต่งร้านและแต่งกายชุดพื้นเมืองในช่วงเวลา หรือการแจ้งให้ผู้ใหญ่ทราบเมื่อ ไฟฟ้าในซอยดับ เป็นต้น

- สร้างความเข้าใจในเรื่องปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน เช่น ปัญหาขยะในหมู่บ้าน

- ให้ความรู้เรื่องมลพิษในด้านต่าง ๆ

- สร้างความเข้าใจและร่วมมือในการสำรวจสำมะโนประชากร หรือการเตือนเรื่องครบกำหนดการเสียภาษี เช่น ภาษีโรงเรือน ภาษีการค้า

- ขอความร่วมมือในการแต่งร้านและแต่งกายพื้นเมืองในช่วงเทศกาลสงกรานต์

- การทำบัตรประชาชนเมื่ออายุครบกำหนด

ในกรณีที่มีผู้ป่วยหรือชาวบ้านฝากประกาศก็มี เช่น

- เรื่องของพยาธิ โดยการแนะนำ เสนอข้อควรระวังหรือฝากเตือนเรื่องการ

บริโภคน้ำ ซึ่งเป็นข่าวฝากจากคลินิกหมอในหมู่บ้านหรือจากอนามัย

- การเสนอใช้น้ำมันซูเปอร์เทนทินเนอร์ได้ในการทำรม

- ประกาศระงับหายหรือลี้มทิ้งไว้

- เชิญชวนร่วมทำบุญต่าง ๆ เป็นต้น

ข่าวที่ประกาศในบางครั้งจะพูดซ้ำ ๆ กัน เพื่อเป็นการย้ำในประเด็นที่สำคัญช่วงเวลาที่จัด ในบางวันก็ไม่จำเป็นต้องจัดเต็มเวลาตลอด ชั่วโมงอาจเปิดแล้วปิดหรือเปิดเฉพาะช่วงเวลาหนึ่งที่เหมาะสม ทั้งนี้แล้วแต่เนื้อหาและโอกาสที่เห็นว่าสมควร เวลาที่เลือกจัดรายการเสียงตามสายนี้ ผู้ใหญ่บ้านได้ทำการหารือกับผู้ช่วยและคณะต่างเห็นว่าเวลา 18.00 น. เป็นเหมาะสมที่สุด เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่คนเลิกทำงานและกลับบ้าน และอากาศไม่ร้อนจนเกินไปนัก แต่ทว่ายังคงมีข้อเสียที่เส้นทางของหมู่บ้านเป็นเส้นทางถนนที่ตัดผ่านเชื่อมไม่ทางดอยสะเกิดได้ ทำให้ช่วงเย็นๆ ตามเวลาดังกล่าวจะมีเสียงรบกวนค่อนข้างมาก เนื่องจากเป็นเวลาเดียวกับที่ชาวดอยสะเกิดที่เข้ามาทำงานในตัวเมืองต่างพากันกลับบ้าน เสียงกวนดังกล่าวทำให้คุณภาพลดลง ความชัดเจนน้อยลงและความดังไม่มากพอ ซึ่งทำให้ชาวบ้านไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร

ผู้ทำหน้าที่ประกาศเสียงตามสาย คือ นายสุวิทย์ ดาวเลิศ โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้กำหนดเนื้อหาในแต่ละวัน ซึ่งในบางวันที่มีข่าวฝากหรือแจ้งไว้แล้วเห็นว่าสมควรประกาศก็จะเสนอให้ผู้ใหญ่บ้านพิจารณา เพื่อนำไปประกาศได้

แหล่งข่าวที่ได้มาเพื่อประกาศออกเป็นข่าวนี้จะมีแหล่งที่มา ดังนี้

1. ผู้ใหญ่บ้าน

- ได้มาจากการพบเห็นเหตุการณ์หรือสวาระจากที่ต่าง ๆ ด้วยตนเองในชีวิตประจำวัน

ประจำวัน

- ได้มาจากสื่อมวลชน เช่น อ่านพบในหนังสือพิมพ์ ฯลฯ
- ข่าวฝากจากทางราชการและอนามัยหรือองค์กรต่าง ๆ

2. คนในหมู่บ้าน

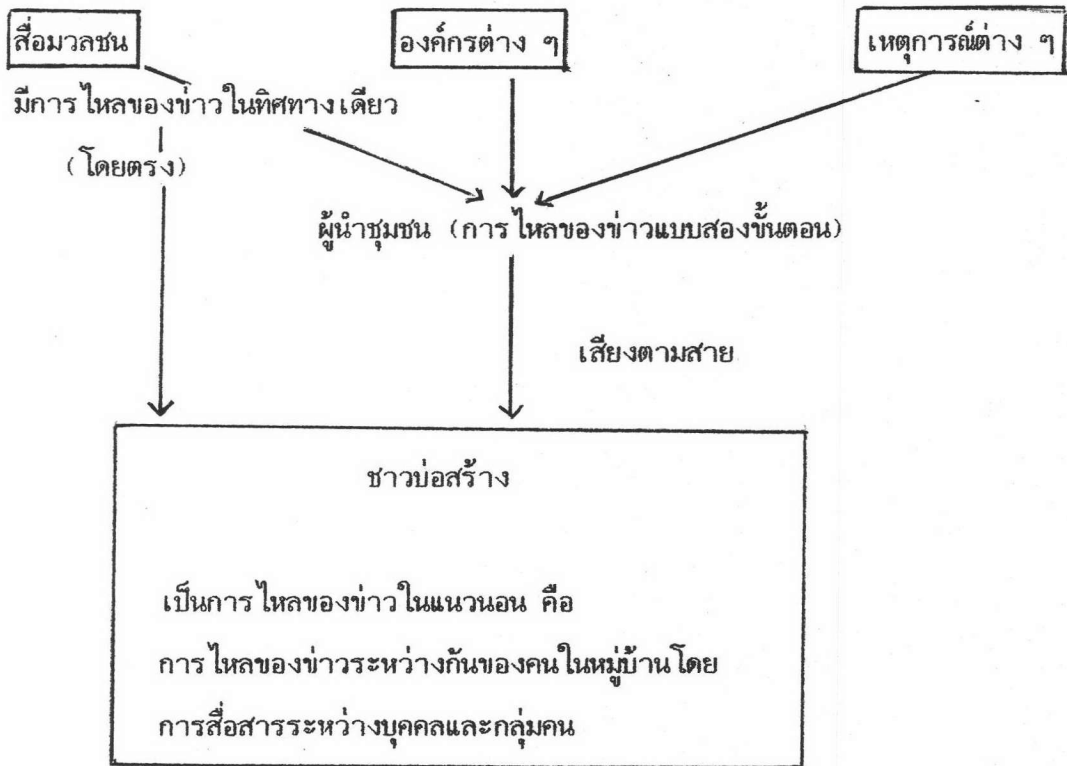
- จากผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
- ผู้ทำหน้าที่เป็นผู้ประกาศ
- หมอคลินิกประจำหมู่บ้าน

การประกาศข่าว โดยใช้เสียงตามสายดังกล่าว แม้จะใช้ภาษาท้องถิ่นภาคเหนือแต่ก็อาจทำให้คนต่างถิ่นที่เข้ามาประกอบอาชีพในหมู่บ้านไม่สามารถตามกระแสข่าวในหมู่บ้านได้ดี

เท่ากับคนในท้องถิ่น เพราะปัญหาที่เกิดจากภาษาที่ใช้ทำให้ความเข้าใจในข่าวลดน้อยลง ขณะเดียวกันการเกิด เสียงรบกวน ขณะประกาศก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การประกาศข่าวไม่มีใครได้รับความสนใจมากนัก เนื่องจากคุณภาพเสียงต่ำ อนึ่งเพลงที่เปิดสลับช่วงข่าวนั้น พบว่าเป็นเพลงร่วมสมัย เช่น วงสตริงที่กำลังได้รับความนิยม หากมองผลในระยะยาวอาจกล่าวได้ว่าไม่ได้ให้การส่งเสริมหรืออนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านเท่าที่ควร ส่วนหนึ่งยังผลให้เพลงพื้นบ้านเก่าแก่ เช่น การเล่นเพลงด้วยสะล้อ ซอ ซึง ขาดความสนใจไปในที่สุด

สรุปแผนภาพการไหลของข่าวในหมู่บ้าน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ระบบการสื่อสารของหมู่บ้านสามารถแบ่งออกเป็น ระบบสื่อมวลชนและการสื่อสารระหว่างบุคคลหรือกลุ่มคน ซึ่งต่างทำหน้าที่ติดต่อสื่อสารหรือส่งข่าวระหว่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อมวลชนได้เริ่มเข้ามามีบทบาทและทำหน้าที่ ในส่วนของระบบครอบครัวและญาติมิตรในการบอกข่าว สถาบันศาสนาในการอบรมสั่งสอน สถาบันการศึกษาในการเรียนรู้ ความเคลื่อนไหวของบทบาทดังกล่าว ทำให้คาดได้ว่าระบบสื่อมวลชนเริ่มมีบทบาทมากขึ้นในอนาคต

สำหรับการไหลของข่าวพบว่า ยังคงมีการไหลของกระแสข่าวไปยังหมู่บ้านในลักษณะ
ทิศทางเดียว คือการที่ชาวบ้านรับสารหรือข่าวโดยตรงจากสื่อมวลชน มากกว่าการมีส่วนร่วม
ในการส่งข่าวจากชาวบ้านไปยังส่วนกลาง นอกจากนี้แล้วยังมีการไหลของข่าวในแนวนอน ได้แก่
การสนทนาแลกเปลี่ยนระหว่างกันของชาวบ้านอีกด้วย ในขณะที่เดียวกัน ข่าวส่วนหนึ่งก็ได้มาจาก
ผู้ใหญ่บ้านผู้ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้คัดเลือก คอยคัดเลือกข่าวสารที่คาดว่าจะ เป็นประโยชน์แก่ชาวบ้าน
ให้ได้รับทราบด้วยระบบเสียงตามสายซึ่งถือได้ว่าเป็นการไหลของข่าวแบบ 2 ขั้นตอน แต่ทั้งนี้
ยังมีอุปสรรคในเรื่องของเทคโนโลยีมาก่อนความพร้อมในการจัดการ

ส่วนการแจกจ่ายของสื่อโทรทัศน์และวิทยุกระจายเสียงนั้น ค่อนข้างครอบคลุม สำหรับ
สื่อสิ่งพิมพ์นั้นพบว่า มีตัวแทนจำหน่าย ทำหน้าที่เป็นผู้คัดเลือกทั้งชนิดและจำนวน อีกทั้งเป็น
ศูนย์กลางตัดสินใจในการกระจายสื่อไปยังหมู่บ้าน โดยผ่านแผงขายหนังสือพิมพ์ในหมู่บ้าน ซึ่งจะ
เห็นได้ว่าระบบสื่อมวลชนในหมู่บ้านนั้น ชาวบ้านไม่มีสิทธิในการจัดการกับตัวระบบเลย แต่สำหรับ
การสื่อสารภายในหมู่บ้านแล้ว ชาวบ้านจะจัดการกับตัวระบบทั้งในแง่ของแหล่งข่าว และช่องทาง
ในการส่งข่าว